

Op weg naar certificering van natuur- en milieu-educatie in het voortgezet onderwijs

Deel 2: Schoolprotretten

Jan van Rossum, Maarten Pieters

Enschede, april 1999

op 19 april 2020 hersteld uit het gecorrigeerde Word-bestand vóór laatste opmaak

Inhoudsopgave

Inleiding	3
School 1	4
1.1 De school: onderwijsvernieuwing en NME	4
1.2 De rol van de milieucoördinator	5
1.3 Belangrijke speerpunten	7
1.3.1 Structurele inbedding in de school	7
1.3.2 Milieuzorg op school	9
1.3.3 NME in de lessen en vakoverstijgend	10
1.4 Evaluatie deelname certificeringproject	13
School 2	14
2.1 De school: onderwijsvernieuwing en NME	14
2.2 De rol van de NME-coördinator	15
2.3 Belangrijke speerpunten	18
2.3.1 Structurele inbedding in de school	18
2.3.2 NME in de lessen en vakoverstijgend	19
2.3.3 Milieuzorg op School	20
2.3.4 Externe relaties	21
2.4 Evaluatie deelname certificeringproject	22
School 3	23
3.1 De school: onderwijsvernieuwing en NME	23
3.2 De rol van de milieucoördinator	24
3.3 Belangrijke streefpunten	25
3.3.1 Milieuzorg op School	26
3.3.2 NME in de lessen en vakoverstijgend	27
3.4 Evaluatie deelname certificeringproject	28
School 4	29
4.1 De school: onderwijsvernieuwing en NME	29
4.2 De rol van de milieucoördinator	30
4.3 Belangrijke speerpunten	31
4.3.1 Structurele inbedding in de school	31
4.3.2 Milieuzorg op School	32
4.3.3 NME in de lessen en vakoverstijgend	33
4.3.4 Externe contacten	34
4.4 Evaluatie deelname certificeringproject	35

Inleiding

Voor u ligt deel 2 van een publicatie die de achtergronden van het SLO-project "Certificering voor duurzame-ontwikkelingseducatie in het VO" beschrijft. Het eerste deel geeft analyses voor en door schoolleiders en NME-coördinatoren. De resultaten van het project hebben ook hun weerslag gevonden in het werkboek "Kwaliteit in de duurzame school". Hierin komen kwaliteitscriteria voor goede NME en het proces van kwaliteitszorg in scholen in relatie tot NME aan de orde.

Bij het project "certificering NME", zoals het kortweg wordt genoemd, waren van vier VO-scholen een schoolleider en de milieucoördinator intensief betrokken. Twee jaar lang hebben zij de projectgroep een kijk gegund in hun school, in activiteiten op het gebied van NME en in hun gedachten daarover. Op basis hiervan zijn vier schoolportretten gemaakt, die in deze publicatie zijn samengebracht.

De portretten laten zien hoe natuur- en milieueducatie vorm krijgt in scholen dankzij de inzet van met name de milieucoördinator. Daarbij kiest iedere milieucoördinator een weg die past bij zijn of haar persoonlijkheid en situatie. Vanuit dat oogpunt zijn het vier losse portretten. Toch zijn er overeenkomsten, zoals het streven van milieucoördinatoren naar een structurele plaats in de school en de moeite die zij doen om collega's bij de georganiseerde activiteiten te betrekken.

De schoolportretten zijn voornamelijk gebaseerd op de interviews met de milieucoördinatoren aan het eind van beide projectjaren en op interviews met de schoolleiders aan het eind van het eerste projectjaar. Bij de voorbereiding van de interviews is dankbaar gebruik gemaakt van de schriftelijke informatie vanuit de scholen en van de verslagen van de vergaderingen die tijdens het project hebben plaats gevonden.

De citaten in de tekst zijn afkomstig van de desbetreffende milieucoördinator.

School 1

1.1 *De school: onderwijsvernieuwing en NME*

De betrokken locatie kan beschreven worden als een doorsnee scholengemeenschap voor mavo, havo en vwo met een Gymnasiale afdeling. Sinds de fusie met twee andere scholen bestaat de school uit twee locaties, en op de andere locatie zit ook een VBO-afdeling. In totaal bezoeken 2400 leerlingen de school waarvan 1500 de betrokken locatie. De twee locaties hebben ieder een eigen directie en daarnaast is er een overkoepelend managementteam.

De school staat bekend als een goede, innovatieve school die gericht is op goede resultaten en veel aandacht besteedt aan leerlingbegeleiding. Dit komt ook overeen met het streven van de school. De goede resultaten worden bevorderd door bij het selecteren van docenten te letten op hun vakkennis. Bij het begeleiden van leerlingen wordt aandacht besteed aan de persoonlijke vorming en ontwikkeling van leerlingen. *Leren leren* staat centraal en wordt geïntegreerd met *leren kiezen*. Ook sociaal-emotionele aspecten hebben een belangrijke plaats in het onderwijsaanbod. Iedere docent treedt tevens op als mentor en krijgt daarbij begeleiding en ondersteuning van een kerngroep die moeilijke gevallen eventueel over kan nemen van de docent. Respect voor elkaar staat in het onderwijs en het omgaan met de leerlingen centraal. Discussies met leerlingen over bepaalde maatregelen worden niet vermeden en aan die maatregelen valt ook te tornen.

De school heeft ICT "als stokpaardje" en is in dat opzicht ook een proefschool geweest. De school heeft een uitgebreide mediatheek met werkstations met e-mail en CD-rom, video-eenheden, boeken, enz. Deze mediatheek wordt nog steeds verder ontwikkeld. Daarnaast werkt de school samen met het conservatorium en is er een project voor hoogbegaafde leerlingen.

Het managementteam neemt de belangrijkste beslissingen. Daarvoor wint het eerst advies in bij de verschillende adviesraden binnen de school, en dat advies wordt ook vaak overgenomen. In deze adviesraden zitten deskundigen uit alle geledingen. Toch worden de beslissingen feitelijk top down genomen en vastgelegd in regels en procedures. Er is een duidelijke vaksectiestructuur en binnen die vaksecties is veel ruimte voor overleg met name over de ontwikkeling van de vaksectie. Daar staat tegenover dat er nog (te) weinig ruimte is voor vaksectie-overstijgend overleg.

Op de betrokken locatie is een kleine milieuwerkgroep die zich voornamelijk bezighoudt met MOS (gescheiden afval, dubbelzijdig kopiëren). Voor het schooljaar 1997-1998 is de afvalproblematiek het belangrijkste speerpunt. In het onderwijs ligt de nadruk op het vakoverstijgende afvalproject in de brugklas en op internationale uitwisseling. Op de andere locatie wordt ook een waterproject in de brugklas georganiseerd, maar het doorsluizen van projecten tussen de locaties verloopt nog moeizaam. Ook binnen de vakken wordt aandacht besteed aan NME, maar de manier waarop verschilt sterk. De milieucoördinator heeft hiervan een inventarisatie gemaakt die nog verder moet worden uitgewerkt.

Het structureel invoeren van NME in de school is een moeizaam proces. In de loop der tijd werd de positie van NME sterker, maar een verandering in het taakurenbeleid heeft voor een terugslag gezorgd. Hierover later meer.

Eén van de adviesraden die de schoolleiding adviseert, is die voor "Begeleiding en Onderwijs". Deze adviesraad bestaat al 15 jaar. Wanneer een nieuw onderwerp moet worden uitgezocht wordt dat ondergebracht bij een bestaande of daarvoor opgerichte werkgroep. Zo zijn er werkgroepen gericht op de tweede fase, de leerwegen mavo-vbo en het leerlingvolgsysteem.

De werkgroepen brengen gevraagd en ongevraagd advies uit aan het management-team. De taken van de werkgroepleden verschillen per onderwerp en werkgroep. De werkgroep tweede fase adviseert over het profielwerkstuk, de schoolloopbaan en het opzetten van het studiehuis. De ontwikkeling van de tweede fase heeft op dit moment de hoogste prioriteit, gevolgd door de ontwikkeling van de leerwegen mavo-vbo. Wat betreft de leerwegen en het studiehuis worden de docenten voorbereid op het werken met de drie kerninnovaties, zoals beschreven in de nieuwe programma's. Vaksecties hebben taakuren gekregen om uit te zoeken welke rol de mediatheek, en dus ook ICT, voor hun vak zou kunnen spelen in het studiehuis. In dat opzicht zijn ook al een aantal experimenten uitgevoerd, bijvoorbeeld het doen van zelfstandig onderzoek bij biologie voor 4 vwo.

De ontwikkelingen in de basisvorming gaan volgens de milieucoördinator te langzaam. Vooral de gewenste onderwijskundige ontwikkeling laat nog op zich wachten. Op school is er de bereidheid om leerlingen zelfstandig te laten werken en leren en om vakkensamenwerking vorm te geven. Maar er zijn te weinig mogelijkheden voor vaksectieoverstijgend overleg dat noodzakelijk is om gezamenlijk over inhoudelijke en onderwijskundige zaken te kunnen praten. In de ogen van de milieucoördinator is de schoolleiding niet voortvarend in het realiseren van die mogelijkheden.

De school streeft ook naar een studiehuis zonder lesuitval. Er moet sprake zijn van een ononderbroken leerproces. De leerlingen moeten leren te bedenken wat ze kunnen doen in de beschikbare tijd op school en de school moet de daarvoor noodzakelijke faciliteiten bieden. Voor een deel zijn die faciliteiten er al in de vorm van de mediatheek en de stilteruimte. Het realiseren van dit ideaal is moeilijk en de wijze waarop dit moet worden aangepakt is nog in ontwikkeling.

1.2 De rol van de milieucoördinator

De houding van de schoolleiding bepaalt in belangrijke mate de rol van de milieucoördinator. De betrokken schoolleider ziet het inhoudelijk aansturen van de coördinatoren in de school niet als een taak van de schoolleiding. Die taak bestaat uit het onderhouden van contacten in de school, fungeren als klankbord en het bieden van faciliteiten. De milieucoördinator vindt dat de schoolleiding wel moet aansturen: zij moet ook een visie hebben en uitdragen. Alleen zorgdragen voor de facilitering vindt hij wat magertjes. Naast managementkwaliteiten moet er volgens hem binnen de schoolleiding ook iets zijn als onderwijskundig leiderschap.

In het afgelopen jaar zijn de betrokken schoolleider en de milieucoördinator het niet eens geworden op dit punt en het verschil in opvatting wordt door de milieucoördinator dan ook als een gegeven beschouwd.

“Wil daar wat in veranderen, dan moet er niet alleen in NME iets gebeuren, maar dat moet je dan ook in breder perspectief zien. Als de schoolleiding ook op andere gebieden een andere rol gaat vervullen, dus meer dan alleen structureren en faciliteren, dan wordt het ook makkelijker opgepikt t.a.v. NME. Je kunt je natuurlijk afvragen of NME daarin een speerpunt moet zijn. Maar in zekere zin moet ik nu constateren dat NME hier op school op dit moment niet dat speerpunt is voor de schoolleiding. ICT speelt op dit moment

een belangrijkere rol, maar ook daar is de schoolleiding voornamelijk bezig met facilitering. Beleid en visie neerzetten en uitdragen wordt overgelaten aan de uitvoerenden.”

Uitgaande van de huidige situatie ziet de milieucoördinator wel mogelijkheden voor een verbetering van zijn positie in de richting die beter aansluit bij zijn opvattingen.

“Voor mijn functie als milieucoördinator zou het heel belangrijk zijn als ik een structurele plek zou krijgen binnen de beleidsadviserende commissie. Er is op school een onderwijscommissie die beleid moet ontwikkelen, maar die is nu meer bezig met het oplossen van praktische problemen in de tweede fase. Dat is ook belangrijk, maar daardoor is er daar ook weinig ruimte om verder te kijken. Dat zou anders moeten, en de milieucoördinator zou daar een belangrijke rol bij kunnen spelen. Dat is ook een soort groei. Je begint als milieucoördinator vaak op het uitvoerende niveau. Ik heb dat gedaan in de vorm van projecten. En daarbij geef je allerlei signalen naar verschillende geledingen van dat moet er en dat en dat. Maar het probleem is dan dat je moeilijk ontstijgt uit die rol om te komen tot een beleidsadviserende of beleidsontwikkende rol. Zitting hebben in de onderwijscommissie zou dat kunnen bevorderen.”

De milieucoördinator had graag meer tijd besteed aan zaken die te maken hebben met het beleid op het gebied van MOS, NME en onderwijs en het verwerven van een duidelijke structurele plaats binnen de school.

“Een structurele invoering is belangrijk omdat je anders het risico loopt dat je te veel een solist krijgt. En als die wegvalt zakt de hele boel als een kaartenhuis in elkaar. Daarom is het van belang dat het niet alleen een kwestie van beleid is, maar ook hoe je structureel inbouwt hoe iemand functioneert binnen de school. In het afgelopen jaar ben ik daar weinig aan toe gekomen.”

In het afgelopen jaar heeft de milieucoördinator zich echter voornamelijk bezig gehouden met de volgende activiteiten uit zijn taakomschrijving: coördinatie en ondersteuning van projecten, ondersteuning van leerlingen die actief zijn, vraagbaak zijn voor collega's op NME gebied, begeleiden van MOS-activiteiten en het onderhouden van contacten met NME-organisaties buiten de school en het verzorgen van publiciteit binnen school. De milieucoördinator probeert ook steeds concrete activiteiten te ontwikkelen en te organiseren, dat hangt ook samen met zijn vakgebied Aardrijkskunde.

Overigens geeft de milieucoördinator wel beleidssuggesties aan de schoolleiding en betrokken secties. Hij probeert een evenwicht te vinden tussen puur beleidsmatig en coördinerend werken enerzijds en alleen maar uitvoerend bezig zijn anderzijds. Ook andere milieucoördinatoren zouden volgens hem een balans moeten vinden tussen deze twee uitersten. Iedereen heeft zijn voorkeur, maar je kunt nooit helemaal aan één kant gaan zitten.

“Het is belangrijk om de beleidsontwikkende kant wat meer prioriteit te geven. Maar je moet wel starten met het ontwikkelen van opvallende of schoolbrede activiteiten. Die vormen de basis van de beleidsontwikkeling. Want NME moet eerst zichtbaar worden voor alle betrokkenen. En vanuit die NME-activiteiten ontstaat de behoefte aan een stukje beleid. Als er niets is of er alleen negatieve ervaringen zijn, is het gevaar groot dat mensen denken

“schaf het maar af”. Je hebt eerst succesverhalen nodig die ondersteunen dat NME-activiteiten in de organisatie ingebouwd moet gaan worden om er voor te zorgen dat die kunnen blijven bestaan, of uitgroeien.”

Een voorbeeld uit de school dat het bovenstaande illustreert, is het inzamelen van oud papier.

Op een gegeven moment besloten een aantal docenten en leerlingen dat er iets gedaan moest worden aan het papierafval. Zij hebben toestemming gevraagd om papierbakken neer te zetten in de klaslokalen en zorgden zelf voor het ophalen daarvan. Dat werkte goed: er werd voldoende papier opgehaald en iedereen was bereid om mee te werken. Maar de betrokken leerlingen gingen naar andere klassen of van school en daarmee kwam het initiatief in gevaar. Na overleg met de schoolleiding is besloten dat het papier ophalen voortaan een taak is van het OOP. En die zorgen daar nu voor met behulp van leerlingen. Daarmee is het structureel ingebouwd.

Daarmee wordt een belangrijke vraag aangestipt: is de milieucoördinator een blijvende figuur in de school of is zijn positie slechts tijdelijk? De milieucoördinator ziet zijn uitvoerende taak als tijdelijk, al valt over de termijn zeker te twisten.

“Ik denk dat een goede coördinator zichzelf op den duur overbodig maakt. Alleen die termijn kan wel eens heel lang zijn omdat implementatie een proces is dat heel lang duurt. Maar in principe kun je zeggen dat als bijvoorbeeld MOS-activiteiten op een gegeven moment naar ieders tevredenheid lopen en ze zijn ingebed in de organisatie wat heeft een milieucoördinator dan nog toe te voegen. En dat kan wel eens heel weinig zijn. Het kan zijn dat hij door zijn contacten buiten de school met nieuwe ideeën komt, en hij kan kijken hoe die de bestaande organisatie kunnen verbeteren. Zo blijven er altijd bepaalde taken maar die zijn veel minder intensief dan de taken die de milieucoördinator nu uitoefent. Hetzelfde geldt voor de rol van de milieucoördinator in onderwijskundig opzicht wanneer een milieucoördinator zich met NME-projecten bezig houdt, ze initieert en begeleidt. Als deze activiteiten ingepast worden in het schoolplan en er wordt een projectcoördinator benoemt die zijn rol overneemt, dan is de milieucoördinator als uitvoerende niet meer nodig. Ik denk dat het goed is als een milieucoördinator zich op termijn terugtrekt uit de uitvoerende kant en hooguit overblijft als contactpersoon zowel intern als extern. Hij moet zich wel bezig blijven houden met landelijke en internationale ontwikkelingen en deze vertalen in beleidsvoorstellen. Wanneer een voorstel wordt aangenomen en het initiatief moet worden ingevoerd dan kan hij weer even een uitvoerende rol krijgen om dingen op te starten.”

De milieucoördinator blijft dus wel een rol spelen in de school, maar die kan in een bepaalde periode minder intensief en zichtbaar zijn.

1.3 Belangrijke speerpunten

1.3.1 Structurele inbedding in de school

“De functie van milieucoördinator is hier op school bij toeval ontstaan. Hij is niet ontstaan vanuit een behoefte in de school, maar vanuit externe ontwikkelingen. Van buiten kwamen er taakuren beschikbaar, en binnen die

taakuren heb ik mijn functie invulling gegeven. En daar is op een gegeven moment het label milieucoördinator opgeplakt.”

Na die van buiten geïnitieerde start was de schoolleiding, na discussie, wel bereid projecten en acties op het gebied van NME en milieu te faciliteren en in te bedden in het beleid. Maar de schoolleiding bood daarbij weinig actieve ondersteuning volgens de milieucoördinator. Het milieuplan voor de structurele opbouw van NME is wel aangenomen maar het schoolmanagement voert een afwachtend beleid.

“Als mensen in de schoolleiding meer betrokken zijn bij NME, als de schoolleiders bijvoorbeeld van oorsprong biologen zijn, dan was het waarschijnlijk anders gelopen. Betrokkenheid bij NME vanuit de schoolleiding is geen voorwaarde, maar maakt het wel makkelijker. Het draagvlak voor het structureel invoeren van NME kan aanzienlijk vergroten door actieve ondersteuning vanuit de schoolleiding.”

Dat draagvlak is nu niet voldoende aanwezig in de school. Recente ontwikkelingen, zoals de milieucoördinator hieronder beschrijft, maken het nog moeilijker een structurele positie voor de milieucoördinator te realiseren.

“De school loopt terug in aantal leerlingen. De schoolleiding is erg gaan snijden in de taakuren en de meeste functies worden daardoor met opheffing bedreigd. Behalve de functies waar de school niet om heen kan omdat het moet bijvoorbeeld decanen. In de discussie rond het taakbeleid heeft NME van de collega's een lage prioriteit heeft gekregen. Er worden daardoor minder taakuren beschikbaar gesteld voor NME. Ik krijg in het komende jaar waarschijnlijk maar één NME-taakuur. Daarvan kun je niet meer verwachten dat ik veel verder kom dan het organiseren van de huidige activiteiten. En aan de verbreding van mijn functie, de groei in de richting van meer beleid, daar kom ik dan niet toe. Daarom wil ik in de onderwijscommissie in ieder geval een aantal zaken bespreken: wat willen jullie nu voor beleid ontwikkelen. En naar de betrokken schoolleider ook wel hoe hij NME organisatorisch wil inbouwen. Maar uiteindelijk heb ik ook zoiets dat het de school is, en niet ik als individu, die ergens voor kiest. Je functioneert toch binnen de grenzen die een school aangeeft. Je kunt daarbinnen je best doen en proberen aan te geven wat NME kan betekenen. Maar uiteindelijk bepaalt de school hoeveel waarde zij hecht aan een bepaalde activiteit.”

Maar de milieucoördinator laat het hoofd nog niet zakken. Om NME te kunnen laten bestaan in de school heeft hij voor het komende jaar een soort actielijst opgesteld waarbij hij toenadering gaat zoeken tot anderen in de school. Daarbij blijft het streven naar een duurzame samenleving, en de vertaling daarvan in richting van de school en de leerlingen, voor hem het belangrijkste.

“Maar het doel heiligt de middelen. Als de schoolleiding en/of de onderwijscommissie van mening zijn dat NME een goed middel is om andere doelen te bereiken binnen de school, dan is dat heel makkelijk: dan kan NME mee liften. Het kan profiteren van het feit dat het een middel is om andere doelen, bijvoorbeeld zelfstandig werken, te bereiken. Maar voor mij heeft NME andere doelen en ik ben er van overtuigd dat die doelen ook essentieel zijn. Die twee doelen zijn leerlingen voorbereiden om een bijdrage te kunnen leveren aan een duurzame maatschappij en de school die daar aan bijdraagt

door dat intern te laten zien. Dat maakt NME ook anders dan veel andere activiteiten bijvoorbeeld ICT: er zit een lange termijn doel achter.”

De betrokken schoolleider ziet in ieder geval wel mogelijkheden voor NME als middel. Hij hoopt dat de secties de educatieve aspecten van NME oppikken en dat de vakoverstijgende projectweek wordt gerealiseerd. Deze projectweek is een schoolbreed gedragen idee dat ook al is ingeroosterd. In die vaste week die gebruikt wordt voor projecten in een aantal jaarlagen moeten in de toekomst alle jaarlagen betrokken worden. En misschien zou er zelfs meer dan één projectweek moeten zijn. Er is iemand bezig met het maken van een inventarisatie van mogelijke projecten en het realiseren van een duidelijke lijn. De milieucoördinator is voorzichtig optimistisch over de kans van slagen van de projectweek en ziet goede kansen voor NME als thema. Hij heeft daarover ook al contact gehad met de inventarisator, waarbij hij zinvolle projecten, waaronder Codename Future, heeft aangedragen. De inventarisator heeft zijn suggesties vervolgens in de onderwijscommissie ingebracht en Codename Future wordt nu gedraaid in de projectweek van klas 3. In deze context is hij meer initiator van NME. Zo probeert hij een doorlopende lijn van NME projecten te realiseren.

1.3.2 Milieuzorg op school

De activiteiten op het gebied van MOS worden niet allemaal door de milieucoördinator verzorgd. De betrokken schoolleider vertelt dat er meer aandacht besteed zou gaan worden aan afvalvermindering. Een actie zou zijn om in de kantine spotjes te laten zien en misschien een prijsvraag te organiseren. Maar daar heeft de milieucoördinator zich verder niet meer mee beziggehouden.

In het afgelopen jaar heeft de milieucoördinator wel met een aantal leerlingen gesproken over de catering in de kantine: hoe zou dat anders kunnen. De leerlingen willen het assortiment uitbreiden met milieuvriendelijke producten. Ze zouden proberen om dat voor de vakantie rond te krijgen, maar dat is nog niet gelukt en komt hopelijk volgend jaar aan de orde.

Dit initiatief kwam vanuit de leerlingen en het kwam de milieucoördinator goed uit. Deze groep leerlingen is deels ook extern met milieuactiviteiten bezig, zij voelen zich dus bij het milieu betrokken. Bovendien was er een enquête geweest van de leerlingenraad over het welzijn van de leerlingen op school. Een klein groepje leerlingen had daarin aangegeven dat er wel wat aan de kantine mocht veranderen.

“Deze twee punten hebben bij de betreffende leerlingen van de leerlingenraad als een katalysator gewerkt. En deze leerlingen, en andere leerlingen die er zijdelings bij betrokken waren, hebben toen contact met mij opgenomen. Ze wisten dat ik de milieucoördinator was, en gaven aan “we willen iets doen aan de kantine en hoe moeten we dat aanpakken”. En al pratende zijn we toen tot een plan gekomen. Ik heb daarbij steeds geprobeerd hen daarin zelf zoveel mogelijk initiatief te laten nemen. Ze kwamen bijvoorbeeld met de vraag voor een adres van een geschikt bedrijf en hebben daar zelf contact mee opgenomen. Op basis van een assortimentslijst hebben ze een keuze voor drie producten gemaakt die ze wilden testen. Na de vakantie willen ze daarover contact opnemen met de schoolleiding.”

De milieucoördinator is hierbij duidelijk de begeleider van de leerlingen, o.a. door steeds vragen te stellen waardoor ze keuzen moesten maken.

“Ik vind het wel goed dat we tot een haalbare strategie zijn gekomen wat de kans op succes iets groter maakt. Ik heb daar wel bijgestuurd richting de ideeën die haalbaar waren. Dat clubje kwam met allerlei wilde ideeën zodat ze zelf door de bomen het bos niet meer zagen: ze wilden alles. En dan is het toch belangrijk dat je gaat sturen richting concrete acties die ze eenvoudig kunnen doen.”

Het belangrijkste probleem was dat de leerlingen voor een belangrijk deel uit de bovenbouw afkomstig waren of zelfs examens moesten doen. Zij waren niet altijd op school en dat maakte het moeilijk om afspraken te maken, vooral omdat de leerlingen zich ook niet altijd aan hun afspraken hielden. En dat leidde tot vertragingen.

“Ik heb de leerlingen wel een aantal keer een voorstel gedaan om meer actie te ondernemen. Maar ik vind het eigenlijk wel zo aardig om de leerlingen op dat punt zelfstandig te laten werken en ook zelf die verantwoordelijk te geven. Of leerlingen die verantwoordelijkheid wel of niet aan kunnen hangt af van het bewuste groepje en hier was het nog niet zo. En dan duurt het langer en dat moeten ze zelf maar leren. Maar ik wil wel na de vakantie de draad oppakken om tot een concreet resultaat te komen.”

1.3.3 NME in de lessen en vakoverstijgend

In het afgelopen jaar waren voor de milieuoördinator het brugklasproject en het project in de derde klas de belangrijkste streefpunten voor NME in het onderwijs. En dan met name het doortrekken van een duidelijke lijn. In het brugklasproject worden leerlingen duidelijk aangestuurd bij het oefenen van een aantal vaardigheden. Ze zijn nog niet zo zelfstandig bezig maar werken aan een sterk gestructureerde opdracht. Het uiteindelijke doel is dat de leerlingen een eigen onderzoekje uit kunnen voeren, dat kan bijvoorbeeld binnen Codename Future. Dat vereist echter vaardigheden die ze eerder onder de knie moeten krijgen: zelfstandig werken, interview opstellen, informatie verzamelen, enz.

“Tussen de projecten in klas 1 en klas 3 moet dus een lijn lopen waarbij leerlingen onderzoeksvaardigheden ontwikkelen. En dan maakt het mij niet zo veel uit of dat gebeurt door middel van projecten of binnen de vakken. Dit is niet alleen een zaak voor NME. Het een algemene didactische- pedagogische lijn, en daarover zal de onderwijscommissie dus mee moeten denken. En zij moeten dat ook omzetten in beleid. Ik probeer dan dat model te koppelen aan NME-activiteiten en ze zo handvatten te geven.”

Of het ontwikkelen van die vaardighedenlijn in de lessen kan of past, is niet naar voren gekomen in het inventarisatieonderzoek dat de milieuoördinator in het vorige jaar heeft uitgevoerd. In dat opzicht zou hij misschien nog terug moeten naar de secties om nadere informatie te vragen. Over het inventarisatieonderzoek volgt later meer.

Daarnaast draaide in het afgelopen jaar het Rhine River Project.

Bij dit project voeren leerlingen een onderzoek uit in het stroomgebied van de Rijn. Ze interpreteren de resultaten en wisselen die uit met andere leerlingen die elders in het stroomgebied onderzoek hebben uitgevoerd. De leerlingen beoordelen ook die aangeboden gegevens en verwerven zo inzicht in de verschillende schaalniveaus en

invalshoeken. Vakken die daarbij aan de orde komen zijn Natuur- en Scheikunde, Aardrijkskunde, Geschiedenis en de moderne vreemde talen. De spil van het project wordt gevormd door Natuur- en Scheikunde, de andere vakken zijn tegenwoordig op vrijwillige basis betrokken.

In het verleden waren er taakuren voor de projectcoördinator van dit project die in die tijd andere vakken kon ondersteunen. Deze taakuren zijn verdwenen en het project is daarom ondergebracht bij Natuur- en Scheikunde. Omdat de betrokken docenten daarvoor geen extra uren kregen, konden zij de andere vakken geen ondersteuning meer bieden. En daarmee werd de deelname aan het project voor de andere vakken vrijwillig.

Helaas is dit project een beetje aan het doodbloeden. De internationale uitwisseling verliep niet soepel. In Duitsland hadden de betrokken scholen te maken met een enorme bureaucratie. Bovendien bleek na een aantal jaar dat de Duitse docenten heel anders werkten. Er was sprake van een strakke organisatie met de docent duidelijk in het middelpunt. Nederlandse docenten werken binnen het project juist andersom. Zij zijn alleen begeleider en de groepjes leerlingen hebben daardoor een grotere inbreng. En bovendien heeft ook de kwestie van de taakuren geleid tot een verzwakking van het project.

“Bij een project als dit moet er iemand in de school worden vrijgemaakt om de samenwerking tussen de vakken te organiseren. Dat hoeft niet perse de milieucoördinator te zijn. Maar vakoverstijgende projecten brengen altijd extra organisatie met zich mee waar binnen een sectie geen ruimte voor is. En dus moet je daar iemand binnen de school vrij voor maken. En als dat niet gebeurt, dan hoef je er volgens mij niet eens aan te beginnen. Want dan komt het echt niet van de grond. En je moet het ook niet doen als je niet de garantie hebt dat binnen de roosters ruimte is gevonden om het project te realiseren. Anders bloedt het dood. En als de schoolleider het echt belangrijk vindt dan staat hij voor zijn zaak en zorgt hij dat er plannen komen om het voor elkaar te krijgen. En facilitering alleen is daarbij niet voldoende.”

De milieucoördinator heeft zelf geen rol gespeeld bij dit project, het viel buiten zijn takenpakket.

De milieucoördinator heeft een begin gemaakt met het inventariseren van het NME-gehalte in de vakken. Het bleek mogelijk inhoudelijk te inventariseren, maar het in kaart brengen van de gekozen didactische aanpak was lastiger. Deze aanpak verschilde binnen, en ook tussen, de secties en er werden ook geen gemeenschappelijke afspraken over gemaakt. De milieucoördinator wil in ieder geval nog een rapportage over het onderzoek uitbrengen. Wat er verder met de resultaten gaat gebeuren is afhankelijk van de toekomst van NME in de school.

Er is in het afgelopen jaar weinig veranderd wat betreft het NME-gehalte in de lessen. Met de komst van de nieuwe methodes gaat er als het goed is in de lessen op zich wel veel veranderen. Dat kan ook van invloed zijn op het NME-gehalte, maar bij de keuze voor bepaalde methodes is er niet bewust naar NME-aspecten gekeken.

De milieucoördinator heeft daar ook geen aandacht aan kunnen besteden door tijdgebrek. In zijn ogen is zijn invloed op de methodekeuze sowieso klein door het ontbreken van draagvlak voor NME en een structurele rol van de milieucoördinator in zijn school. Zijn invloed, en ook die van andere milieucoördinatoren, zou ook groter kunnen worden als er in de einddoelen meer duidelijke en specifiekere eisen stonden over wat leerlingen op dit gebied moeten kennen en kunnen.

“Een milieucoördinator bloeit en groeit bij de ontwikkelingen in de maatschappij. Op een moment dat de maatschappij veel belang hecht aan een duurzame samenleving, zoveel belang dat het zich vertaalt in leerplannen die veel meer hierop gerichte activiteiten hebben, met daarbij het verzoek aan de schoolleiding om veel aandacht aan deze activiteiten te besteden, dan wordt de positie van de NME-coördinator sterker.”

De milieucoördinator is op dit moment weinig optimistisch over de rol die een duurzame ontwikkeling, en daarmee ook een milieucoördinator, in scholen kan spelen. Hij ziet wel mogelijkheden om met de kwaliteitscriteria uit het certificeringproject te bepalen waar een school zit in het proces richting een duurzame school. Maar om dat proces in gang te zetten moet een milieucoördinator ondersteund worden door overheidsmaatregelen in de hele maatschappij. Op dit moment kiezen burgers en overheid nog te vaak voor economische belangen in plaats van voor een snelle ombuiging naar een duurzame samenleving. De milieucoördinator kan zich daarom niet voorstellen dat die overheid genoeg in werking stelt om de scholen om te buigen in de richting van een duurzame school. Tenminste niet snel, hoogstens in een traag tempo.

Externe relaties

De externe relaties krijgen vooral vorm binnen de internationale uitwisselingsprojecten zoals het Rhine River Project en een nieuw op te zetten uitwisseling met Costa Rica.

Om het milieueducatieve aspect van uitwisselingen goed uit de verf te laten komen, is het belangrijk het project goed aan te pakken. Er moet concreet materiaal zijn, bijvoorbeeld meetgegevens en conclusies. Op basis daarvan kan dan een verdere discussie plaatsvinden. Maar als leerlingen echt tot een beter wederzijds begrip moeten komen, kun je er niet om heen dat het ook over andere zaken gaat die de jongeren interesseren. In het begin praten zo ook over kleding, muziek, enz., dat hoort er onlosmakelijk bij om elkaar beter te leren kennen.

Een ander belangrijk aandachtspunt is de organisatie van het onderwijssysteem, bijvoorbeeld bij een contact met Costa Rica. In welke periode kan het project het beste plaatsvinden en hoe kunnen alle partijen profiteren van de wederzijdse knowhow. Als milieucoördinator moet je dus op zoek naar goede activiteiten. Bijvoorbeeld aansluiten bij bestaande opdrachten voor het vak Aardrijkskunde die gericht zijn op Costa Rica. De Costa Ricaanse leerlingen kunnen dan informatie verschaffen aan de Nederlandse leerlingen. Voor de leerlingen uit beide landen is dat ook logisch: ze zijn bezig met een bepaald onderwerp en zijn op zoek naar informatie of hebben die al in hun bezit. Dan wordt de communicatie vanzelf in de goede richting gestuurd.

“Als milieucoördinator moet je dus weten wat er in de vakken gebeurt en hoe je dat kan laten aansluiten bij een uitwisseling. Of eigenlijk hoe dat een voorwaarde voor uitwisseling kan zijn. Zeker als je het hebt over duurzame ontwikkeling dan gaat het om de uitwisseling van visies op basis van data uit een onderzoekje.”

Een uitwisselingsprogramma heeft ook alleen kans van slagen als het onderwerp door de leerlingen ook leuk gevonden wordt. Het moet op een bepaalde manier spannend

zijn, en vervolgens ook vervolgvragen oproepen. Die kunnen dan de basis van een onderzoekje zijn.

1.4 Evaluatie deelname certificeringproject

Belangrijke punten uit het certificeringproject waren voor de milieucoördinator het opstellen van de kwaliteitscriteria en de middelen die zijn aangereikt om te onderzoeken hoe je die kunt bereiken. Hij heeft nu een aantal keer met de kwaliteitscriteria gewerkt, en denkt dat ze in de toekomst een handig hulpmiddel kunnen zijn. In zijn contacten naar collega's, maar ook voor andere scholen. Vooral in combinatie met de verhalen en ervaringen die uit dit project naar voren komen.

Maar de belangrijkste winst voor zijn school is dat de betrokken schoolleider meer is gaan nadenken over NME-activiteiten en wat daar allemaal bij komt kijken. En de milieucoördinator zelf heeft meer professionaliteit kunnen ontwikkelen.

“Ik kan niet echt een bepaald punt aangeven waarop dat zich manifesteert. Al doende merk ik dat ik meer bagage heb gekregen”.

School 2

2.1 De school: onderwijsvernieuwing en NME

Op deze brede scholengemeenschap van ivbo tot en met vwo, heeft in augustus 1997 een bestuursfusie plaats gevonden met een andere school voor voortgezet onderwijs uit dezelfde plaats. De school bestaat uit twee locaties die zich duidelijk van elkaar onderscheiden in de omgang tussen de leerlingen en het docentencorps. Het docentencorps als geheel kan als cynisch-afwachtend omschreven worden, o.a. door de relatief hoge gemiddelde leeftijd.

Nogal wat beslissingen worden top down genomen, en de school gaat uit van de regels die door Den Haag worden gesteld. Men gaat volgens de NME-coördinator "niet verder dan Den Haag wil". De school kent een overall leerlingbegeleiding waarbij vakondersteuning, persoonlijke ontplooiing en sociale ontwikkeling een rol spelen. De nadruk ligt in het onderwijs nog steeds op het behalen van de einddoelstellingen en het eindexamen.

Binnen de school was een milieuwerkgroep actief maar die is in het afgelopen jaar slapende geweest. De groep bestaat uit een aantal docenten, een administrateur, het hoofd technische dienst en de rector. Ook de NME-coördinator is lid van deze werkgroep. Naast Milieuzorg op School (afvalvermindering) hield de werkgroep zich bezig met het ontwikkelen en uitvoeren van NME-projecten zoals Codename Future. Onder leiding van de NME-coördinator wordt een follow-up project voor Codename Future ontwikkeld voor het NME-netwerk waar de school deel van uit maakt. Natuur- en milieueducatie vindt tot op heden vooral plaats in de basisvorming en "er is wat extra aandacht voor" in de lessen.

De NME-coördinator is degene die leiding en sturing geeft aan de NME- en Milieuzorg op School-activiteiten. Op dit moment ontbreekt daarvoor nog een strategisch NME-beleidsplan en een duidelijke functieomschrijving voor de NME-coördinator. Een belangrijk speerpunt gedurende het certificeringproject was dan ook deze te ontwikkelen. Het strategisch beleidsplan is er nog niet maar de functieomschrijving ligt nu als voorstel bij de directie. Vermoedelijk stelt deze de NME-coördinator voor zijn functie, en de beschikbare tijd daarvoor, te combineren met de functie van ARBO-coördinator. Tussen de twee functies zitten namelijk raakvlakken o.a. ten aanzien van het energiebeleid.

Binnen de school is ook een werkgroep, bestaande uit docenten en directieleden, gericht op onderwijsvernieuwing. De ontwikkelingen in de tweede fase krijgen op dit moment de hoogste prioriteit o.a. door de deelname aan een project over "literatuur in het examendossier". Daarnaast was er een proefproject rond het werken met studiewijzers, volgden de docenten een aantal nascholingscursussen en waren er interne studiedagen. Deze activiteiten worden (deels) voortgezet. De ontwikkeling van de leerwegen in mavo/vbo heeft de tweede prioriteit. Er zijn twee externe studiedagen geweest en een werkgroep binnen school houdt zich bezig met de invulling van de theoretische leerweg. Tenslotte wil de school de rol van de mentoren versterken. Een belangrijk item daarbij is het omgaan met pestgedrag.

Op deze manier streeft de school naar een modern getint studiehuis dat voldoet aan de eisen die de overheid stelt en waarin leerlingen meer initiatief tonen en meer eigen verantwoordelijkheid nemen. De school werkt nu aan de daarvoor noodzakelijke strategische beleidsplannen met een concreet tijdpad. De rol van NME

binnen die onderwijsvernieuwingen wordt door de NME-coördinator uitgewerkt in het aanvullend strategisch beleidsplan NME. Hij ziet zijn rol in de school deels als begeleidend, zoals het bestaande vakkenintegratieproject met NME als bindmiddel, en deels als trekker/ duwer bij het versneld invoeren van nieuwe ontwikkelingen. Daarin wordt hij gesteund door de directie. Zo heeft hij concrete plannen voor een pilotproject voor het (i)vbo waarin omgevingsonderwijs en NME een rol spelen. Dit verwerkt hij te zijner tijd ook in het strategisch beleidsplan NME.

2.2 De rol van de NME-coördinator

De NME-coördinator heeft een duidelijk beeld voor ogen van zijn ideale rol. Hij ziet echter ook een duidelijke discrepantie tussen die ideale situatie en de werkelijke situatie waarin hij moet functioneren. Op dit moment is hij vooral bezig met uitvoerende taken, maar hij streeft ernaar in de toekomst zijn tijd en energie te kunnen besteden aan coördinerende, beleidsvoorbereidende en -adviserende taken. Hij wil "coördinator" letterlijk nemen en het werk van anderen op NME-gebied coördineren.

Dat hij nu nog vooral uitvoerend bezig is, komt onder andere omdat zijn positie nog niet in de schoolorganisatie is vastgelegd. Deze verankering realiseren was dan ook een van zijn streefpunten. In combinatie met de functie van ARBO-coördinator moet "NME-coördinator" in het komende schooljaar een officiële en formeel bekrachtigde functie worden. Daarnaast moet het toekomstige strategisch beleidsplan NME de omslag naar beleidsniveau ondersteunen. Dat plan moet het belang van de rol van de NME-coördinator op beleidsgebied verhelderen voor de collega's.

De NME-coördinator heeft in het afgelopen jaar veel nieuwe initiatieven genomen. Zijn uitgangspunt was steeds dat hij de uitvoering niet op zich ging nemen maar daarvoor mensen in de school zou benaderen.

Daarbij ging hij uit van de vakken die aansloten bij deze NME-activiteiten en -programma's. Van die vakken benaderde hij of de vaksectieleider of leden van de vaksectie. Daarnaast heeft hij ook een lijstje van collega's die in een eerder stadium signalen hebben afgegeven dat zij geïnteresseerd zijn in NME-activiteiten. Voor de uitvoering van projecten is hij uiteindelijk afhankelijk van individuele docenten en zij stellen de grenzen waarbinnen zij bereid zijn mee te werken. Inmiddels heeft hij een aardige kijk op de hoeveelheid tijd en inspanning die hij van bepaalde collega's kan vragen. Dat heeft geleid tot een verandering in zijn strategie: hij benadert niet langer vaksecties maar spreekt individuen aan. Op die manier voorkomt hij weerstanden.

"Door een persoonlijke benadering van docenten wil ik mensen uitnodigen de activiteiten/programma's uit te voeren. En vervolgens bied ik mij aan als begeleider en coördinator. Ik gooi geen uitnodiging de school in en ik benader ook nauwelijks nog secties als geheel, maar eerder individuen binnen een sectie. En als men niet wil, dan niet."

Een goed voorbeeld is het ontstaan van de pilotgroep Pierewaaien.

"Er is op dit moment een pilotgroep bezig om in het ivbo en vbo een onderwijsvernieuwing in gang te zetten. Zij pikten een project van mij op genaamd Pierewaaien en bewerkten dat nu, voornamelijk op het gebied van vaardigheden. De grote winst voor mij is dat ik me inhoudelijk nauwelijks nog met dit project bemoei. Uiteindelijk moet er "niets" voor mij overblijven en bewaak ik hooguit het NME-gehalte. En daarnaast zal ik proberen te bewaken

dat wat er in deze groep met dit project gebeurt, gaat werken als een soort olievlek naar andere streams. En dat zal ik ook bevorderen, vooral onderwijsinhoudelijk.”

Dit succes van de overname van een NME-project door een op onderwijsvernieuwing gerichte werkgroep heeft hij gegenereerd bij de evaluatie van het project vorig jaar. Hij sprak daarbij zijn eigen ongenoegen uit over de kwaliteit van het project en met name over het ontbreken van bepaalde belangrijke vaardigheden. De werkgroep, waarvan leden vanuit hun vak bij het project betrokken waren, had dat zelf ook zo ervaren en zo ontstond het contact. Deze docenten waren al bezig met een pilot rond vaardigheden en zagen mede door de reactie van de NME-coördinator mogelijkheden om Pierewaaien daar bij in te zetten. Vervolgens hebben zij contact opgenomen met de makers van het project om de kwaliteit van Pierewaaien te verbeteren.

De NME-coördinator legt binnen zijn functie de nadruk op beleidsvoorbereiding en -ontwikkeling, hoewel hij wel een relatie ziet met de andere meer uitvoerende taken. Hij stelt dat in een grote scholengemeenschap, zoals de school waar hij werkt, het absoluut belangrijk is om beleidsmatig te kijken. De uiteindelijke rol die een NME-coördinator op dat gebied kan spelen is in hoge mate afhankelijk van de grenzen die de schoolleiding stelt. De NME-coördinator op deze school vraagt van zijn schoolleiding om duidelijke grenzen ten aanzien van de financiën, zijn status als NME-coördinator en hun bereidheid om onderwijs in zijn algemeenheid te integreren in niet direct onderwijskundige zaken zoals Milieuzorg op School. Maar afgezien van de financiële grens, zijn de grenzen niet duidelijk.

Dat betekende voor de NME-coördinator tot op heden dat hij veel ruimte van de directie kreeg. De schoolleiding stelt zich na eigen zeggen volgend op ten opzichte van de NME-coördinator. Deze laatste waardeert die ruimte natuurlijk maar ziet ook een aantal valkuilen. De uitvoering van de activiteiten op NME-gebied zijn teveel afhankelijk van zijn eigen inzet. Bovendien dreigt het gevaar dat de ontwikkeling van NME-beleid en de activiteiten op dat gebied los komen te staan van wat er verder op school gebeurt. Daarom blijft hij bij de schoolleiding aan dringen op duidelijke grenzen.

De NME-coördinator hecht veel waarde aan de bereidheid vanuit de schoolleiding om algemene onderwijsaspecten en bijvoorbeeld Milieuzorg op School te integreren. Als die bereidheid bij de leiding ontbreekt, komt integratie niet van de grond. Integratie zou dan ook geen zin hebben, omdat het niet zou beklijven. De NME-coördinator ziet voor zichzelf een duidelijke beleidsvoorbereidende en -ontwikkende taak om die integratie te realiseren.

“Ik heb daar meer verstand van dan de schoolleiding. Wat is daar gek aan. Binnen een school kun je niet verwachten dat de directieleden van alle markten thuis zijn. Je moet nu eenmaal specialisten creëren of instellen. En dan moet je ze ook inzetten voor taken waarvan anderen zeggen dat ze misschien bij de schoolleiding thuis horen.”

De schoolleiding ziet in dit kader ook uitvoerende taken voor de NME-coördinator. Wat de bijdrage van de NME-coördinator aan de integratie ook is, er moet overleg met de directie plaats vinden. In dat overleg moet een inschatting gemaakt worden van de veranderingscapaciteit van de school en moet het opstellen en uitvoeren van de plannen bewaakt worden. Voordat je als NME-coördinator betrokken kan worden, bijvoorbeeld als adviseur, heb je een duidelijke positie nodig. Daar streeft de NME-

coördinator dan ook naar hoewel hij zich realiseert dat de uiteindelijke beslissingen door de directie worden genomen. Dat past ook bij de hiërarchische cultuur binnen zijn school die dit zelfs vereist.

Een andere voorwaarde voor een succesvolle integratie en een goede aansluiting van de NME-activiteiten bij ontwikkelingen binnen de school, is een goed overzicht van die laatste ontwikkelingen. De NME-coördinator probeert die ontwikkelingen dan ook te volgen maar dat valt op zijn school niet mee. Ook collega's lijken soms geen heldere kijk te hebben op wat er precies speelt.

“Voor mij betekent dit dat ik ook voorzichtig moet zijn met mijn helderheid. Anders ben ik een eigenwijze betweter. Ik heb een duidelijke opvatting van wat er speelt en heb daar ook een visie over. Maar als ik daar te sterk voor uit kom, dan komt mijn visie nog eens bij het wat onduidelijke beeld dat er bestaat. En daarom dus ook mijn grote mate van voorzichtigheid.”

Zoals eerder gezegd wil de NME-coördinator in ieder geval door de directie en het bestuur formeel ingesteld worden, en zijn functie moet geplaatst worden binnen het middenmanagement. Vanuit die positie werkt hij dan samen met de onderwijscommissie, coördineert hij de milieuwerkgroep en zit deze voor, enz.

“Die middenmanagement-positie vraagt om een eigen budget, het beheer daarvan en eigen verantwoordelijkheden t.a.v. uitvoering en coördinatie. Dat moet steeds verder verschuiven naar coördineren en adviseren. Het moet voor de collega's zijn wat mijn rol is als middenmanager. Dat hangt heel nauw samen met de status die de directie daar aan geeft. En ik moet me daar ook op kunnen beroepen. Ik wil me niet opstellen als Specialist met een hoofdletter. Als je die keuze wel maakt, ben je al bijna uitgerangeerd. Want het gaat er juist om dat anderen, via mij als intermediair, hun eigen specialisme opbouwen of in ieder geval kennis maken met in dit geval NME.”

Hij ziet de positie van NME-coördinator als permanent op basis van het principiële uitgangspunt dat je het als NME-coördinator over levensvoorwaarden, o.a. duurzaamheid, hebt. Het blijft belangrijk daar voldoende aandacht aan te besteden en die aandacht moet bewaakt worden. Bovendien ziet hij steeds nieuwe ontwikkelingen die deze levensvoorwaarden in gevaar brengen. Als het één in school is verwezenlijkt dan is er weer een ander item over natuur en milieu dat aandacht verdient. Hij moet als NME-coördinator dus altijd voor de muziek uitlopen, intermediair blijven en contactpersoon zijn met de buitenwereld.

Eerder is naar voren gekomen dat de milieuwerkgroep slapende is. De NME-coördinator ontdekte dat het in leven roepen van die milieuwerkgroep weliswaar een goed initiatief was geweest, maar dat het niet werkte. De cultuur binnen deze school vereist een legitimering vanuit de top. Idealen alleen zijn niet genoeg. Er moet nu eerst een duidelijk startpunt in het strategisch beleid worden opgenomen voordat de werkgroep als geheel een rol van betekenis kan spelen.

Er komen overigens nog wel initiatieven van de grond die de basis kunnen vormen waarop de milieuwerkgroep weer verder kan gaan als de tijd daar rijp voor is. Deze initiatieven komen terug in het jaarplan dat ieder jaar door de NME-coördinator wordt opgesteld. Daarbij spelen leerlingen een belangrijke rol.

De relatie tussen de milieuwerkgroep en de NME-coördinator moet in de toekomst wel veranderen. De NME-coördinator was binnen de werkgroep te veel uitvoerend bezig en het werk steeg hem boven het hoofd. In het vervolg wil hij de werkgroep voorzitten, adviseren en werk en besluiten voorbereiden. Maar hij wil voornamelijk schoolbeleid aan de orde stellen. De werkgroep moet dan met voorstellen komen hoe dit beleid milieuvriendelijk kan worden ingevuld. Deze voorstellen moeten worden geïntegreerd in het beleid en de werkgroep als geheel moet zich verantwoordelijk voelen voor de uitvoering daarvan.

2.3 Belangrijke speerpunten

Bij het vaststellen van speerpunten en de invulling daarvan heeft de NME-coördinator niet expliciet gekeken naar de kwaliteitscriteria die in het project "certificering" zijn ontwikkeld. Achteraf realiseert hij zich dat met name de velden over NME-lessenseries en externe relaties toch behoorlijk van invloed zijn geweest. Dat die criteria in zijn hoofd zitten is ook logisch gezien de aandacht die er in het certificeringproject aan is besteed en de actieve bijdrage van de NME-coördinatoren bij het vaststellen ervan.

2.3.1 Structurele inbedding in de school

De NME-coördinator streeft op dit moment vooral naar een structurele inbedding van NME in de schoolorganisatie. Belangrijkste actiepoint is het realiseren van een meerjarenplan waarin in grote lijnen is aangegeven waar de school heen wil en/of moet op het gebied van een duurzame ontwikkeling. Onderdelen van dit meerjarenplan zijn:

- een strategisch beleidsplan NME;
- een milieu-intentieverklaring;
- een formeel geïnstalleerde milieuwerkgroep.

Hierbij moet de intentieverklaring voortvloeien uit het strategisch beleidsplan NME en op haar beurt richting geven aan de milieuwerkgroep. Het strategisch beleidsplan NME moet worden voorgelegd aan de directie die het, naar verwacht mag worden, over neemt in het strategisch beleidsplan van de school. De intentieverklaring moet de schoolbevolking algemene doelen geven waaraan zij moeten werken en moet voor mensen van buiten de positie van de school ten aanzien van het milieu en NME verhelderen. In het afgelopen jaar is de NME-coördinator er niet in geslaagd met een strategisch beleidsplan NME te komen. Hij heeft wel extern informatie ingewonnen over de gewenste inhoud van een strategisch beleidsplan en heeft daar met mensen in de schoolleiding over gesproken.

Om het ontbreken van een strategisch beleidsplan NME deels te compenseren geeft hij in het jaarplan al een verantwoording van de activiteiten die hij gekozen heeft. Op die manier probeert hij de relatie naar het schoolbeleid te leggen en de volgende stap zou moeten zijn dat dit geformaliseerd en ook nog strategisch wordt.

Aspecten die in het meerjarenplan in ieder geval aan de orde moeten komen zijn:

- het uitgangspunt van de NME-coördinator dat NME alleen werkt als het direct betrokken wordt bij de kernactiviteit van de school (onderwijs) en bij het schoolbeleid;
- de factoren in de schoolorganisatie (zoals de dislocaties) die nu nog vaak belemmerend zijn voor de invoering van NME en Milieuzorg op School op school;

- de rol die NME kan spelen bij het versnellen van algemene onderwijs- vernieuwingen;
- Milieuzorg op School;
- de kwaliteitscriteria uit het certificeringproject.

De NME-coördinator ziet een onderlinge samenhang tussen deze aspecten. De kern- activiteit van een school is onderwijs verzorgen dat voldoet aan de wettelijke eisen en vernieuwend is, daar wordt de school ook op afgerekend. Dit moet alleen daarom al het uitgangspunt zijn voor het strategisch beleidsplan NME. Maar de activiteiten die uit het strategisch beleidsplan NME voortvloeien leveren ook een positieve bijdrage aan die kernactiviteit en kunnen het vernieuwingsproces zelfs versnellen. Tenminste, als deze NME activiteiten voldoen aan de kwaliteitscriteria uit het certificeringproject dan is dat mogelijk. De NME-coördinator wil daarbij steeds meer collega's actief betrekken. Door aan te haken bij de kernactiviteit van de school wil hij draagvlak creëren voor zijn strategisch beleidsplan NME en de NME-activiteiten. Zonder die integratie is er vanuit de cultuur van de school geen draagvlak voor, want de school is niet echt milieu-minded.

De schoolleiding ziet ook mogelijkheden voor NME als een middel om onderwijs- vernieuwing te stimuleren, naast andere middelen met hetzelfde doel. Het pedagogisch-didactisch klimaat van de school verdient verbetering. Dat is de visie van veel mensen in de school, en in de basisvorming wordt daar nu al hard aan gewerkt. De NME-coördinator sluit hier op aan bij het opzetten van zijn activiteiten. Hij nodigt mensen uit kennis te maken met andere didactische werkvormen zonder daarbij te hoge eisen te stellen aan hun vaardigheden. Hij moet steeds oppassen zijn collega's niet te overvragen. Hij vraagt daarom niet alle docenten die binnenkort al een cursus rond didactiek in de bavo gaan volgen, maar vraagt een aantal individuen of zij binnen Codename Future wat verder willen experimenteren.

De NME-coördinator is soms wat negatief over wat hij bereikt heeft, maar weet dat goed te relativeren. Hierover zegt hij het volgende:

“Dat is te verklaren. Afhankelijk van het niveau waarop een ontwikkeling zich bevindt, kun je daar een negatief oordeel over vellen. Maar het negatieve oordeel van dat moment zou in vergelijking met een jaar daarvoor misschien wel positief uitgelegd kunnen worden. Maar je bent een stukje verder en je zou gewenst hebben dat een jaar verder meer was. Je had je er meer van voorgesteld, en als dat niet zo is dan is dat een teleurstelling. Maar je bent natuurlijk wel weer een stuk verder.”

2.3.2 NME in de lessen en vakoverstijgend

Net als bij het werk van de milieuwerkgroep geldt ook voor NME in het onderwijs dat de NME-coördinator een strategisch beleidsplan voor NME mist. Een aantal activiteiten heeft hij misschien in een te vroeg stadium opgepakt en hij hoopt dat deze volgend jaar een nieuwe kans krijgen als zijn status en het meerjarenplan duidelijk zijn.

Een voorbeeld hiervan is de inventarisatie van NME in de vakken waar hij een begin mee heeft gemaakt. Zijn collega's reageerden maar matig. Hij had bij hen de indruk gewekt dat hij iets wilde betekenen binnen de vakken en stelde hen teleur als duidelijk werd dat het voorlopig alleen om een inventarisatie ging. Hij riep verwachtingen op die hij niet waar kon maken. Hij heeft daarom besloten het te laten

liggen tot een strategisch milieubeleidsplan zijn collega's duidelijk maakt wat zij van hem mogen verwachten.

Binnen het onderwijs vindt NME vooral plaats in projectvorm in de basisvorming. Voorbeelden daarvan zijn Coastwatch/Pierewaaien en Codename Future. Dat begint langzaam te veranderen, hoewel Codename Future nog niet is opgepikt door de tweede fase groep.

De NME-coördinator is intensief bezig geweest met het ontwikkelen van een follow-up voor Codename Future. Tot nu toe stopte Codename altijd na de projectdag. Dat vond de NME-coördinator zonde omdat de leerlingen net hadden leren werken met een dossier en dan stopte het ineens. Hij heeft nu mogelijkheden voor een follow-up in het gewone onderwijs gerealiseerd door een tweetal unitleiders in de onderbouw daarin te betrekken. Hij vond een gewillig oor bij hen en hij is vervolgens met een voorstel gekomen hoe met het project om te gaan, voor de projectdag en daarna. In zijn voorstel komen vier werkmodellen naar voren waarin een dossier wordt gekoppeld aan een docent, met een argumentatie op grond waarvan een keuze voor een model moet worden gemaakt. Bij het opstellen van die werkmodellen is gebruik gemaakt van de kwaliteitscriteria uit het certificering-project.

Een aantal docenten wordt intensief betrokken bij het project en traint zo docentvaardigheden die meer gericht zijn op het begeleiden van leerlingen. De NME-coördinator wil hen daarbij begeleiden en adviseren. Ook docenten uit de pilotgroep Pierewaaien worden hierbij betrokken.

Een nieuw project waaraan de school gaat werken is het SLO-project rond mondiale duurzaamheid en lokale educatie. Waarschijnlijk komt er een connectie tussen de wereldwinkel en het winkeltje dat leerlingen op school gaan openen. De NME-coördinator heeft binnen zijn school een docent benaderd die dit project moet gaan uitvoeren in de klas. Verder draagt de NME-coördinator het project: de voorbereidingen, de contacten met de SLO, evalueren, enz. Deze verdeling is gekozen omdat de NME-coördinator in de betrokken klassen geen les geeft. Maar zijn ervaring acht hij zelf van belang in de voorbereiding van dit experimentele project. Bovendien probeert hij op deze manier verschillende, op het eerste gezicht los van elkaar staande activiteiten te combineren.

2.3.3 Milieuzorg op School

Zoals gezegd zijn er initiatieven op het gebied van Milieuzorg op School die te zijner tijd een basis kunnen vormen voor de milieuwerggroep. Een aantal zaken loopt langere tijd loopt, bijvoorbeeld een project rond afvalvermindering.

Nieuw is het initiatief van iemand van het OOP, het hoofd technische dienst, die zelf begonnen is met de energiehuishouding door te lichten. Op zijn verzoek heeft de NME-coördinator die ideeën in een brief onder de aandacht van de directie gebracht waardoor deze ook in het beleid worden opgenomen.

Over het algemeen krijgt Milieuzorg op School weinig prioriteit. De NME-coördinator verwacht dat door een koppeling tussen Milieuzorg op School en ARBO nieuwe mogelijkheden gaan ontstaan. Misschien kan de schoolleiding een aantal zaken op Milieuzorg op School-gebied doorduwen zonder dat er draagvlak voor is buiten de MR, maar voor andere activiteiten is een draagvlak wel nodig. Vanuit zijn functie als ARBO-coördinator krijgt de NME-coördinator hopelijk een steviger basis om dat draagvlak te creëren.

Andere initiatieven die gestart worden zijn: een gratis fietsen plan, het propgiesplan dat zich in eerste instantie richt op papierscheiding en vervolgens papierreductie, en een aantal initiatieven uit Codename Future.

Er was een groep leerlingen die “iets” met milieuzorg wilde gaan doen. Zij zaten echter niet bij de NME-coördinator in de klas. Daardoor bleek het lastig om regelmatig contact te hebben met die leerlingen. In het ideale geval zouden de leerlingen tijdens lestijd met de NME-coördinator moeten overleggen, maar dat is in de huidige schoolorganisatie waarschijnlijk niet te realiseren. Als tussenoplossing wil de NME-coördinator proberen of die leerlingen hun werkuur vanuit maatschappijleer voor Milieuzorg op School-activiteiten mogen gebruiken. Dat gebeurt nu al vanuit een bepaald dossiergroepje, en hij wil vragen of het komend jaar weer kan.

Als de milieuwerkgroep weer actief is, kunnen ook leden van die groep, bij voorkeur zij die onderwijs geven, de leerlingen begeleiden.

Ook wordt op dit moment vanuit Codename Future een milieuwinkel opgezet waar dier- en milieuvriendelijke producten verkocht gaan worden. Om problemen met de andere kantines te voorkomen mogen voorlopig alleen non-food artikelen worden verkocht. Het doel van de winkel is leerlingen en personeel kennis te laten maken met alternatieve producten. Zij moeten de gelegenheid krijgen, door de aard en de diversiteit van de producten, om een verband te leggen tussen de verantwoordelijkheid voor natuur, mens en dier en het koopgedrag. Daarnaast moet het bestaan en het effect van de winkel een onderwijskundige en inhoudelijke invulling krijgen.

Er komt een enquête om te kijken of het initiatief moet worden voortgezet. Als dat zo is, dan moet er een leerlingenbestuur worden samengesteld dat de verantwoordelijkheid over de winkel krijgt en ook de betrokken leerlingen aanstuurt. De eindverantwoordelijkheid, m.n. financiën en organisatie, ligt dan bij de NME-coördinator. Bij het integreren van het winkelproject in het huidige onderwijs wil de NME-coördinator weer collega's inzetten. Dit past bij het uitgangspunt van de NME-coördinator dat hij voorwaarden schept en mogelijkheden creëert en die met goede ondersteuning van zijn kant aan biedt aan collega's die het initiatief vervolgens zelf moeten oppikken.

2.3.4 Externe relaties

Bij het winkelproject spelen externe relaties een rol. Daarnaast heeft de school een begin gemaakt met een uitwisseling met leerlingen uit Engeland. De NME-coördinator is al in Engeland geweest en zijn leerlingen hebben inmiddels een eerste brief van Engelse leerlingen ontvangen. Ook komen er contacten met een IJslandse school vanuit het vak aardrijkskunde in klas 3 of 4.

Het NME-netwerk waar de school deel van uit maakt, is belangrijk voor het realiseren van externe contacten, maar dan met scholen in de omgeving. Die scholen wordt gevraagd, de projectdag van Codename Future gezamenlijk uit te voeren en af te sluiten. De coördinator vraagt nog niet van de andere scholen aan de activiteiten daarvoor en daarna mee te werken. Hij gaat er van uit dat wat er op zijn school gaat gebeuren, voor anderen een goed voorbeeld zal zijn voor hoe het ook kan. En misschien kan in de toekomst de samenwerking worden uitgebreid.

Voor een NME-coördinator is de deelname aan een netwerk iets wat heel belangrijk kan zijn. Dat is het hier nog niet, omdat de deelnemers nog te veel op hun eigen eiland zitten.

“In een netwerk kun je ontzettend profiteren van elkaar. En ik vind het helemaal niet zo bedreigend. Anderen vinden dat wel, omdat het extra werk oplevert. Maar daar ben ik het niet mee eens, tenminste dat hoeft niet zo te zijn. Het kan anders.”

2.4 Evaluatie deelname certificeringproject

De grootste meerwaarde van de deelname aan het certificeringproject is dat de directie zich nu veel meer bewust is van de rol die NME en een NME-coördinator kunnen spelen bij het realiseren en versnellen van onderwijsvernieuwingen. Dat inzicht was er volgens de NME-coördinator twee jaar geleden absoluut niet. Hij kreeg wel de mogelijkheden om iets uit te proberen, maar die mogelijkheden worden nu bestendigd.

Voor hem zelf is de deelname aan het project leuk maar vooral ook zinvol geweest. De verandering in zijn houding richting aanbieder is mede een gevolg van de deelname het project. Vooral de kwaliteitscriteria voor de lessenseries en externe relaties hebben zijn kijk op zijn functioneren aangescherpt en beïnvloed. Als de criteria worden gepubliceerd en er sprake is van certificering, dan zouden scholen ook deelcertificaten moeten kunnen kiezen die het beste aansluiten bij hun cultuur.

School 3

3.1 De school: onderwijsvernieuwing en NME

Deze school voor mavo, havo en vwo heeft één locatie die door iets meer dan 900 leerlingen wordt bezocht. De sfeer op school is open en vriendelijk. Er is veel aandacht voor onderwijskwaliteit en -vernieuwing en de schoolcultuur is leerlinggericht. De autonomie van de docenten wisselt. Op het gebied van onderwijsbeoordelingssystemen zijn ze erg autonoom, maar aan de andere kant worden ze door de schoolleiding gestimuleerd om mee te gaan met innovaties. Daarvoor gebruikt de schoolleiding innovatieve docenten die de collega's mee naar voren trekken en zo helpen vernieuwingen schoolbreed in te voeren. Bij de vernieuwingen staat het ontlenen van leerinhouden aan de maatschappelijke centraal en wordt er gezocht naar samenhang tussen kennis- of ervaringsgebieden. Daarbij is ook aandacht voor bewustwording van sociale en maatschappelijke processen. De school probeert daar o.a. vorm aan te geven door middel van vakintegratieprojecten. Daarbij valt op de leerinhouden vaak nog leerboekafhankelijk en (te) sterk cognitief zijn. Als het gaat om onderwijskwaliteit worden de besluiten genomen door de schoolleiding én een groep docenten. Die docenten hebben zitting in een platform met open stoelen waaraan in principe alle docenten deel kunnen nemen. Op andere gebieden zoals personeelsbeleid en facilitaire zaken is de besluitvorming autoritairder, meer top down.

De leerlingpopulatie is de laatste jaren sterk veranderd. Het open en vriendelijke karakter van de school komt onder andere tot uitdrukking in het verwelkomen van leerlingen van alle nationaliteiten op school. Dit heeft er in combinatie met de ligging van de school toe geleid dat inmiddels een groot deel van de leerlingen allochtoon is, met de problematiek die daar weer uit kan voortvloeien. Deze ontwikkeling heeft veel invloed op de activiteiten op school, en ook op het schoolbeleid.

Natuur- en milieueducatie wordt door de school, samen met andere projecten, studielessen en studiebegeleiding, ingezet om het onderwijsdoel “zelfstandig (samen)werken” schoolbreed te realiseren. Het is dus meer een middel dan een doel op zich. Het doel van NME als educatie is het verduidelijken van maatschappelijke thema's waarbij aspecten als waardenverheldering en omgevingsgericht onderwijs een belangrijke rol spelen. Het wordt gerealiseerd vanuit een vorm van idealisme: de leerlingen bewust maken van de keuzen die zij kunnen maken.

Het tweedaagse project “Transwijk” is de belangrijkste NME-activiteit. Alle leerlingen uit het tweede jaar voeren in kleine groepjes onderzoek uit in het park Transwijk. Ze bekijken een aantal kenmerken van het park vanuit verschillende vakken. Ter ondersteuning krijgen de leerlingen een duidelijke handleiding waarin een taakverdeling en mogelijke taken en opdrachten zijn uitgeschreven. Verder mogen ze zelfstandig werken in het park en op school.

Dit project wordt samen met andere NME-activiteiten vormgegeven door een milieuwerggroep bestaande uit een docent, een schoolleider en een TOA natuurkunde. Milieuzorg op School is tot op heden geen directe taak geweest van de milieuwerggroep. Dat werd eigenlijk aan de leerlingenraad overgelaten maar die liep steeds tegen weerstanden aan, vooral bij hun medeleerlingen. In het komend jaar wordt Milieuzorg op School opnieuw opgestart maar dan met meer steun van de docenten.

De school heeft ook een werkgroep gericht op onderwijsvernieuwing, de onderwijscoördinatie groep, bestaande uit drie docenten en een conrector onderwijs. Hun doelstelling is het initiëren van schoolbrede verandering van docentengedrag dat zelfstandig (samen)werken en leren door leerlingen moet bevorderen. De groep heeft faciliteiten gekregen om zich echt te verdiepen in de huidige onderwijsontwikkelingen en relevante cursussen te volgen. De opgedane kennis en inzichten gebruiken de leden bij het begeleiden en scholen van het docententeam richting de gewenste didactiek.

Voor de bovenbouw ligt de nadruk op het realiseren van de vernieuwde tweede fase, voor de onderbouw op vaardighedenontwikkeling. Voorbeelden hiervan zijn het Transwijk-project dat wel sterk aanbod gestuurd is, en het virtueel voorbereiden van een reis naar London.

Daarnaast krijgt de school een nieuwe zaal met bibliotheekfaciliteiten en 40 werkstations voor het uitvoeren van onderwijsactiviteiten. Op die manier wordt het schoolbreed invoeren van ICT-onderwijs gefaciliteerd. Verder besteedt de school veel aandacht aan cultuureducatie in de vorm van theater, dans en schilderkunst.

De meningen over het ideaalbeeld voor de school in de toekomst zijn verdeeld. De allochtonenproblematiek speelt daarbij een belangrijke rol. Een optie is om in te zetten op een brede naschoolse opvang. Dan kiest de school voor een school die zich verantwoordelijk acht voor het onderwijs, maar ook voor het huiswerk en de opvoeding. Om dat te realiseren moeten de docenten wennen aan intercultureel onderwijs, zich daarvoor interesseren en bereid zijn zich te scholen. Dit ideaalbeeld wordt niet breed onderschreven.

Een andere mogelijkheid is, zich te beperken tot de onderwijstaak en daarbij de nadruk te leggen op ICT. De school is goed toegerust voor de onderwijstaak en voor het inzetten van ICT is een concreet meerjarenplan beschikbaar. Het realiseren van de nieuwe informatiezaal is daar een concretisering van.

3.2 De rol van de milieucoördinator

De school heeft geen officiële milieucoördinator. De schoolleider die zitting heeft in de milieuwerkgroep heeft NME in zijn portefeuille, naast allerlei andere zaken. De betrokken docent is benaderd vanuit het certificeringproject om in dat kader een aantal activiteiten op poten te zetten en heeft van daaruit ook taakuren gekregen.

In de afgelopen jaren heeft deze docent dus wel een belangrijke rol gespeeld bij het op poten zetten van milieuprojecten en een milieuwerkgroep voor leerlingen en bij het begeleiden van docenten en leerlingen. Zijn rol is die van milieucoördinator geworden, wat niet zijn bedoeling was. Bovendien waren er alleen taakuren in het kader van het certificeringproject, daarna zouden er geen uren meer zijn voor NME. Maar allerlei uitgevoerde projecten hebben inmiddels wel een redelijk draagvlak onder de docenten gekregen. De docent is daarop naar de schoolleiding gegaan en heeft uiteindelijk toch een uur voor NME gekregen om deze projecten weer te organiseren en aan te passen.

Of er in de toekomst een officiële milieucoördinator komt, is deels afhankelijk van de aanpak van de docent in het volgend jaar. Als de activiteiten een draagvlak onder de docenten houden, wil de docent wel knokken bij de schoolleiding voor extra uren. Maar het hangt natuurlijk ook af van de situatie van de school volgend jaar, m.n. het aantal leerlingen.

Door het ontbreken van een officieel omschreven functie heeft de docent geen duidelijke plaats binnen de schoolorganisatie of het onderwijsbeleid. Dat heeft als voordeel dat hij lekker aan kan rommelen en veel vrijheid heeft. Doordat hij al lang op school werkt, veel mensen kent en daar vriendschappelijk mee om gaat, lukt het ook om NME-activiteiten van de grond te krijgen. Dat is dus wel persoonsafhankelijk. Een ander nadeel is dat het, ondanks schriftelijke informatie over NME op school, voor collega's onduidelijk blijft wat NME inhoudt en welke rol de georganiseerde activiteiten spelen.

Om dit wel helder te krijgen moeten meer mensen bij de activiteiten betrokken worden. Dit wordt eenvoudiger als er voor deze mensen ook taakuren beschikbaar komen en dat kan alleen als de NME-activiteiten en de doelen die daarmee nagestreefd worden in het beleid worden vastgelegd. Dan krijgt NME ook een duurzame basis in de school.

Overigens zijn er wel een aantal docenten die nu ook al bereid zijn te helpen en ook met initiatieven komen. Het draagvlak voor NME is dus wel al aan het groeien.

Dit jaar streven de docent en de TOA uit de milieuwerkgroep dus naar een breder draagvlak en een structurele plaats in het beleid en de school voor NME. Als voorbereiding willen zij een lijn uitzetten in de tijd met activiteiten die zij uit willen voeren (projecten, communicatie, enz.). Dat plan willen ze voorleggen aan de betrokken schoolleider om zo tot een definitief plan te komen. Voor de uitvoering van het plan willen ze met z'n tweeën de verantwoordelijkheid nemen. Ze willen daarbij al vooraf toestemming vragen om bepaalde docenten uit te roosteren en lokalen te regelen.

Het had hun voorkeur de schoolleider meer bij de voorbereiding en de uitvoering te betrekken. Bij het tot stand komen van de activiteiten die er nu zijn heeft deze schoolleider namelijk een grote rol gespeeld. Hij was de enige in de schoolleiding die veel belang hechtte aan NME en hij heeft zijn positie gebruikt om initiatieven van mensen in de school te versterken: een gestuurde bottomup strategie:

“De huidige NME-activiteiten zijn initiatieven van docenten die door deze schoolleider zijn aangestuurd en gestimuleerd. Soms op vrijwillige basis omdat mensen het van binnen uit wilden: kom op, extra, dat doen we!. Of hij heeft de uren gefinancierd met middelen van buitenaf.”

Maar in het afgelopen jaar hebben de betrokken TOA en docent gemerkt dat de schoolleider weinig tijd heeft. Dat leidde toch tot vertragingen. Hij wil wel maar hij komt er niet toe bepaalde zaken te regelen. De docent en de TOA hopen dat hij in de toekomst weer actiever mee kan draaien.

3.3 Belangrijke streefpunten

De kwaliteitscriteria zijn voor de docent een leidraad geweest bij het invullen van de streefpunten. Hij heeft er regelmatig naar gekeken om lijn te brengen in de activiteiten, om gericht bezig te kunnen zijn. Een aantal criteria zijn al heel vanzelfsprekend geworden, andere zijn dat voorlopig minder.

“Ik wil de criteria er in het volgend jaar nog vaker bijhouden, ook om mezelf meer in een bepaalde lijn te laten werken.”

3.3.1 Milieuzorg op School

De leerlingenraad is er niet in geslaagd Milieuzorg op School op poten te zetten voornamelijk door de weerstand bij hun medeleerlingen. Maar de milieuwerkgroep vindt Milieuzorg op School wel belangrijk. De betrokken docent geeft aan dat allochtone leerlingen wat dat betreft (nog) minder van huis uit mee krijgen dan autochtone leerlingen. Het is volgens hem een taak van de school om dat hiaat op te vullen. In het afgelopen jaar is Milieuzorg op School daarom opnieuw opgestart vanuit een leerlingengroep maar nu onder zijn begeleiding.

De docent heeft eerst meer informatie ingewonnen, o.a. tijdens een manifestatie "milieuzorg op scholen" van de gemeente en bij iemand van Jongeren Milieu Aktief (JMA). Daar heeft hij verschillende ideeën gekregen voor activiteiten die mogelijk en zinvol zouden kunnen zijn zoals het opzetten van een duurzame kantine en een milieuwinkel. Er is ook al gesproken over de ondersteuning die JMA daarbij zou kunnen geven in de vorm van een les of directe ondersteuning.

Omdat het uitgangspunt was dat er leerlingen bij betrokken moesten zijn, heeft de docent contact gezocht met de leerlingenvereniging. Voor hem was dit een oriënterend gesprek over wat zij er van vonden en hoe hij het verder aan kon pakken. Maar de leerlingen waren erg enthousiast en wilden er zelf mee aan de slag. Daarop heeft de docent hen direct in contact gebracht met het JMA. De leerlingen besloten om zich aan te sluiten bij het JMA-netwerk en kozen meteen twee actiepunten:

- het verminderen van het papierverbruik van leerlingen en docenten;
- het weer opstarten van een schoolcafé dat duurzaam gerund zou moeten worden en dat dan, bij succes, een voorbeeld kan zijn voor de kantine.

De leerlingen en de mensen van het JMA zijn een aantal keer bijeen gekomen. De eerste bijeenkomst, waar de betrokken docent bij aanwezig was, was erg succesvol en de leerlingen hadden allerlei wilde plannen. De mensen van het JMA hebben hen toen geholpen met het kiezen van de actiepunten. Bij de bijeenkomsten daarna is de docent niet meer aanwezig geweest, hij vond het een jongereninitiatief. Op een gegeven moment werd duidelijk dat het initiatief niet tot zijn recht kwam. De leerlingen lieten het afweten omdat ze het druk hadden met schoolwerk, en in de weekenden moesten ze werken. De docent had gehoopt dat de leerlingen in het weekend naar JMA-bijeenkomsten zouden gaan. Daar zouden ze andere leerlingen kunnen ontmoeten en daar had een stimulans van uit kunnen gaan. Of tijdgebrek de enige reden is waarom de leerlingen het lieten afweten betwijfelt de docent.

"Als ze het echt belangrijk vonden dan konden ze dat werken op zaterdag wel een keer verzetten of vrij vragen."

Maar wat wel de oorzaak was voor het niet echt op gang komen van het initiatief heeft hij niet boven tafel kunnen krijgen. De leerlingen, tenminste een aantal van hen, beschikken over de vaardigheden om een plan te schrijven en te vergaderen. En bovendien konden ze daar ondersteuning vanuit het JMA bij krijgen. Op die ondersteuning en de suggesties van het JMA reageerden ze in eerste instantie heel enthousiast: dat doen we! Maar echt actie ondernemen en de plannen opschrijven wilden ze dan weer niet.

De leerlingen bleven bovendien herhaaldelijk aangeven dat ze er echt mee door wilden gaan. In het komende jaar maken ze dan ook een hernieuwde start. Waarschijnlijk komen er dan ook andere leerlingen bij omdat deze groep naar de eindexamenklas gaat. De leerlingen gaven aan dat de docent wel actiever bij het

initiatief betrokken moet zijn, en daar gaat hij voor het komende jaar ook in mee. Hij verwacht dat het moeilijk wordt om een duidelijk evenwicht te vinden tussen wel stimuleren en tips geven maar niet alles voor ze willen regelen en van ze overnemen.

Wat er van de twee actiepunten is overgebleven zijn de papierbakken in de klas-lokalen. Maar de leerlingen zijn niet helemaal tevreden over de manier waarop dit nu geregeld is. Ze willen de sleutels van de lokalen hebben om het ophalen van het papier eenvoudiger te maken maar die krijgen ze niet van de schoolleiding. Dat er nu in ieder geval papierbakken zijn, zien de leerlingen zelf maar als een kleine winst. Terwijl het toch een heel gedoe was om dit voor elkaar te krijgen. Het idee is zelfs in de MR geweest en is daar ook door de leerlingen verdedigd. Door dat echt te ervaren hebben ze nu wel geleerd hoeveel moeite het kost om zoiets voor elkaar te krijgen. Ze hebben moeten leren dat het niet vanzelf gaat en dat ruzie maken geen oplossing is. Dat kostte en kost veel begeleiding, maar de docent is blij dat ze dit door NME in ieder geval kunnen leren.

3.3.2 NME in de lessen en vakoverstijgend

Een belangrijk onderdeel van NME op het Niels Stensen is zoals gezegd het project "Transwijk". Tijdens de twee projectdagen gaan de leerlingen in groepjes zelfstandig aan het werk met als doel:

- zich bewust te worden van de omgeving waarin ze wonen en naar school gaan;
- te onderzoeken welke belangrijke functie de omgeving heeft voor het welbevinden van een woongemeenschap.

Daarnaast zijn er nog een aantal onderwijskundige doelen, namelijk:

- zelfstandig leren;
- zelfstandig samenwerken;
- vakoverstijgend leren werken.

De leerlingen voeren in het park in een groep van vier leerlingen een deelonderzoek uit. Daarbij krijgt iedere leerling een duidelijke taak toegewezen. De resultaten moeten de groepen vervolgens aan elkaar presenteren. De leerlingen krijgen daardoor een beeld van de problemen die er spelen in het park en ze worden gestimuleerd na te denken over verbeteringen. Daarbij kijken ze niet alleen naar wat anderen (gemeente, overheidsinstanties, buurtbewoners, enz.) zouden kunnen doen. Ze denken ook na over de invloed die zij daarop uit kunnen oefenen en het aandeel dat zij kunnen leveren aan het verbeteren van de situatie. Ze hebben daarbij ook contacten met mensen van buiten de school.

"Transwijk" draait inmiddels een aantal jaar, maar de werkgroep blijft punten zien waarop het project kan worden verbeterd. In het afgelopen jaar regende het voor de eerste keer tijdens de projectdagen. De meeste leerlingen wilden op zich wel aan de slag, maar er waren verder geen mensen in het park. Daardoor konden veel leerlingen hun opdrachten, interviewen en observeren, niet uitvoeren. Voor die opdrachten moeten dus alternatieven komen.

Daarnaast heeft de betrokken docent gemerkt dat de collega's behoefte hebben aan een gezamenlijke start en afsluiting. Dan kunnen eventuele vragen en de successen en knelpunten worden uitgewisseld en kan iedereen helpen met het oplossen van de problemen. En nog even samen wat drinken is sowieso goed voor het moreel.

Om verschillende redenen moet een deel van de opdrachten worden aangepast. Een aantal docenten heeft aangeboden om daar aan mee te werken. Het is een taak van de coördinerende docent om hen daar aan te houden. Hij had aan het begin van dit jaar ook collega's gevraagd om opdrachten te maken of aan te passen. Ondanks toezeggingen had een deel van hen dat uiteindelijk niet gedaan. De docent heeft dat ook wel een beetje laten gebeuren: omdat iedereen het al zo druk had en moe was van alles wat er verder moest gebeuren. Toch wil hij dit jaar zijn collega's meer op hun toezeggingen aanspreken.

Vanuit de schoolleiding is dit jaar weinig aandacht voor het project geweest. De allochtonenproblematiek en het voortbestaan van de school hebben het initiatief helemaal overschaduwd. Er is door de schoolleiding wel gezegd dat de docent er mee door moet gaan omdat de leerlingen leuk en goed bezig zijn en ook de docenten enthousiast zijn. Één conrector is wel komen kijken en die was ook erg enthousiast: over het project en over het park.

Zoals gezegd is Transwijk het centrale NME-project binnen de school en samen met Codename Future is er een korte lijn ontstaan die de betrokken docent graag wil doortrekken naar de bovenbouw. Hij is nog op zoek naar mogelijkheden hiervoor, maar voorziet tijdsproblemen omdat hij in het komende jaar maar één NME-uur heeft. En de hoogste prioriteit ligt bij het structureel inbouwen van de activiteiten die er nu al zijn om zo uiteindelijk meer ruimte voor NME te creëren.

Op dit moment vindt NME vooral plaats in de basisvorming en bij de bovenbouw in de aardrijkskunde- en biologieprogramma's. Andere NME-activiteiten zijn deelname aan Act2 in het derde jaar gericht op milieubewustzijn, een dierentuinexcursie gericht op natuurbewustzijn, veldwerk bij Aardrijkskunde, vakonderwijs over het gebruik van hulpmiddelen zoals ruimte en groen en over duurzame ontwikkeling bij de vakken Biologie, Aardrijkskunde, Scheikunde, Natuurkunde en in de basisvorming. Daarnaast heeft de school dus meegedaan aan Codename Future en werken leerlingen mee aan het knotten van wilgen. Dat laatste wordt op school in een educatief kader geplaatst om er meer van te maken dan alleen een uitje.

3.4 *Evaluatie deelname certificeringproject*

Het project heeft de docent heel veel opgeleverd: hij is twee jaar met NME bezig geweest. Er is veel gebeurd op school: Transwijk is uitgegroeid tot een project waaraan meerdere klassen en docenten deelnemen, hij heeft een NME-uur kunnen regelen en heeft zelf veel bijgeleerd. Hij was zelf wel gewend om projecten te doen maar weet nu hoe je dat breder aan kunt pakken. De samenwerking met de andere scholen en de intensieve samenwerking met de betrokken schoolleider in de eerste fase van het project, hebben daarbij een belangrijke rol gespeeld. En daarin zit ook de winst voor de school als geheel.

School 4

4.1 *De school: onderwijsvernieuwing en NME*

Deze groeiende school wordt nu bezocht door bijna 1600 leerlingen. Voorlopig blijft de school bestaan uit de huidige mavo-, havo- en vwo-afdelingen, waarvan de eerste twee leerjaren op een aparte locatie zitten. In de toekomst gaat de school misschien op bestuursniveau fuseren.

De school "trekt hard" aan de leerlingen: de schakelbrugklassen zijn havo-mavo en vwo-havo en de school is "gedegen". Overigens is de school bij ouders en leerlingen vooral in trek vanwege de vrolijkheid, ontspannen sfeer en het feit dat er veel gelachen wordt. Er wordt veel aandacht besteed aan cultuur, informatietechnologie en automatiseren. De school heeft op deze gebieden ook deskundige mensen in huis. De school is in ontwikkeling. Met het oog op de tweede fase de medewerkers meer aandacht besteden aan een breed onderwijs- en vormingsaanbod waarbinnen leerlingen zelfstandig leren en werken. Beheersmatig en formatief is er sprake van een top down organisatie. Maar goed verantwoorde initiatieven op het gebied van begeleiding en onderwijs van onderop worden ingebed en aangemoedigd. Dat is soms lastig als wensen van onderop botsen met de mogelijkheden die van bovenaf worden gecreëerd.

De milieucommissie is een initiatief van "onderop". Inmiddels zijn alle lagen in de school in de milieucommissie vertegenwoordigd inclusief de ouders. Een aantal leden kan worden gefaciliteerd, docenten in taakuren en leerlingen met punten, en anderen zoals de ouders en de conciërge niet. Dat gaat er misschien toe leiden dat er een kerngroep komt van mensen die wel gefaciliteerd zijn en een klankbordgroep van mensen die dat niet zijn.

De groep heeft zich ten doel gesteld de houding van mensen op school ten aanzien van het milieu te verbeteren door kleinere maar duidelijk zichtbare initiatieven. Daarbij ligt de nadruk op Milieuzorg op School in de kantine, ten aanzien van het energieverbruik en in bouwtechnisch opzicht. NME krijgt vorm in vakoverstijgende projecten zoals "Kijk om je heen" waarin alle NME kerndoelen zijn opgenomen en het uitvoeren van een eigen onderzoek aan de IJssel. In zijn aard is de school er één waarin "niet praten maar doen" een belangrijke leidraad is. Dat heeft in het verleden geleid tot spontane en succesvolle initiatieven. Maar de school is tot de conclusie gekomen dat een goed beleid noodzakelijk is om Milieuzorg op School en NME een bredere basis te geven en voor de toekomst zeker te stellen. Het streven naar een degelijk schoolmilieubeleid staat hoog op de agenda, naast papiervermindering, imagoverbetering van de milieucommissie en het blijven aanspreken van leerlingen op milieuvriendelijk gedrag.

Sinds vier jaar kent de school twee onderwijscommissies bestaande uit docenten en directieleden: één voor de onderbouw en één voor de bovenbouw. De leden werken aan het onderwijskundige concept waarbij van geleid leren via begeleid en zelfstandig leren naar zelfverantwoordelijk leren wordt toegewerkt. Daarbij kijken de werkgroepleden mee met andere docenten en coördineren en stimuleren zij onderwijsontwikkeling. Daarnaast organiseren de werkgroepen interne studiedagen over de inhoudelijke en de pedagogisch-didactische kant van de gewenste onderwijsontwikkeling.

Op dit moment heeft de invoering van de tweede fase de hoogste prioriteit. Dit blijkt uit de ontwikkeling van (gebundelde) studiewijzers en experimenten met zelfstandig leren waar de leerlingen overigens erg aan moesten wennen. Mede daarom wordt er ook gewerkt aan zelfstandig leren in de onderbouw. Daarbij wordt geprobeerd om de

vakspecifieke studielessen over te dragen aan de vakdocenten. Dat stuit nog op problemen vooral op sociaal-emotioneel gebied. Daarvoor worden nu samen met de docenten oplossingen gezocht. In de toekomst wordt de ingeslagen weg verder gevolgd. Daarbij staat de afstemming tussen de onderbouw en de bovenbouw centraal. Een goede eerste fase is immers noodzakelijk voor een geslaagde tweede fase. Dit alles moet leiden tot een succesvolle invoering van de tweede fase in augustus 1999.

4.2 De rol van de milieucoördinator

De milieucoördinator maakt deel uit van de milieucommissie en speelt daarin de belangrijkste rol. Zijn taken binnen de school hangen dan ook nauw samen met de taken van de milieucommissie. Op bepaalde punten heeft de milieucoördinator meer verantwoordelijkheden dan de rest van de groep doordat hij ook coördineert en beleid uit zet. Om zijn rol hier toe te beperken ziet hij niet zitten, daarvoor werkt hij te graag mee aan de uitvoering van ideeën.

De milieucoördinator heeft een (voor)trekkersrol binnen de milieucommissie. De eindverantwoordelijkheid voor het maken van een beleidsplan en het stellen van prioriteiten ligt in principe bij de milieucommissie als geheel. Maar de milieucoördinator is daarbij degene die geschoold is en de milieucommissie begeleid. Misschien dat daarom zijn aandeel in de milieucommissie op dit moment zo groot is:

“Ik ben niet autoritair, maar ik merk dat ik op zo’n vergadering veel aan het woord ben. Misschien wel te veel. Ik probeer iedereen tot zijn recht te laten komen, maar dat lukt niet altijd. Vooral leerlingen probeer ik erbij te betrekken, want wat zij vinden weegt zwaar. Ik geef ze dan ook extra aandacht.”

De milieucoördinator probeert de andere leden er meer bij te betrekken door hen te wijzen op toezeggingen die zij hebben gedaan tijdens vergaderingen. Verder voeren de leden van de milieucommissie hun “huiswerk” zelfstandig uit en brengen dat in op de vergaderingen. Daar komen soms weer toezeggingen uit voort die de betrokkenheid van de leden weer vergroten.

De leerlingen in de werkgroep zijn zeker bereid acties te ondernemen, maar hun bijdrage is vooral belangrijk omdat ze goed inzicht hebben in wat wel en niet aanslaat bij hun medeleerlingen. Daar waarschuwen ze de milieucoördinator ook voor. Als er iets over het milieu moet worden gepubliceerd dan proberen de leerlingen daar een ludiek tintje aan te geven. Laatst hebben ze bijvoorbeeld een wedstrijd uitgeschreven met als vraag een goed plan te bedenken om het inzamelen van de bakers te verbeteren. De winnaar won een jaar lang gratis drinken.

De milieucommissie is een door de directie erkende commissie met een duidelijk omschreven beleidsvoorbereidende en -uitvoerende taak. De taken van de milieucoördinator komen hiermee overeen, maar zijn ook meer omvattend. Een goede taakomschrijving is er niet meer voor de milieucoördinator. De huidige taakomschrijving is verouderd en een aantal nieuwe taken zijn er nog niet in opgenomen. Daardoor klopt de balans tussen zijn taakuren en activiteiten niet meer. De milieucoördinator heeft een verzoek ingediend bij de schoolleiding om eens naar zijn takenlijst te kijken en te beslissen of hij meer taakuren krijgt of welke activiteiten van de lijst kunnen. Hij vindt het geen probleem om extra tijd in zijn taken als

milieucoördinator te investeren. Hij heeft plezier in wat hij doet: het is concreet en waardevol. En daarom zorgen die extra activiteiten ook niet voor extra stress of werkdruk. Maar zo aan het eind van het jaar is het wel belangrijk om de balans eens op te stellen en aan de bel te trekken.

De posities van de milieucommissie en de milieucoördinator liggen op het vlak van het middenmanagement, zo blijkt uit een organogram van de schoolorganisatie. Dit organogram is opgesteld tijdens een gesprek tussen de milieucoördinator, een ouder uit de milieucommissie en iemand van de schoolleiding. In dat gesprek is uitgebreid besproken welke activiteiten de milieucommissie en de milieucoördinator uitvoeren en onder welke voorwaarden of afspraken dat gebeurt. Dit was voor de milieucoördinator een verhelderend gesprek waarin die middenmanagementpositie en de consequenties daarvan naar voren kwamen. Het betekent bijvoorbeeld dat de milieucommissie geen tijdelijke positie inneemt in de school.

“De milieucommissie is en blijft structureel in de school als een initiërende, uitvoerende en controlerende werkgroep die wel doelen bereikt maar dan weer verder gaat. We staan wat dat betreft gelijk met het dekanaat.”

Hier hoort ook een bepaalde status bij, maar die heeft de milieucommissie nog niet schoolbreed. Het schoolmilieubeleidsplan moet daar verandering in brengen, maar daarnaast moeten andere acties ondernomen worden. Uit het organogram kwam bijvoorbeeld naar voren dat de milieucommissie moet gaan samenwerken met bepaalde groepen binnen de school. Of dat die samenwerking, bijvoorbeeld met secties en schoolleiding, een meer structurele basis zou moeten krijgen. Als het gaat om de implementatie van NME is het zaak nauw samen te gaan werken met de bestaande onderwijscommissie, zodat samenhang en afstemming met het totale onderwijsaanbod verzekerd worden. Tot nu toe heeft de milieucoördinator geen toenadering gezocht tot de onderwijscommissie omdat de insteek van de milieucommissie altijd Milieuzorg op School was. Maar nu zij een omslag richting NME wil maken, moet daar verandering in komen.

4.3 Belangrijke speerpunten

4.3.1 Structurele inbedding in de school

De milieucommissie wil zowel NME als Milieuzorg op School meer handen en voeten geven. Daarbij kiest ze steeds een jaardoel, in het tweede projectjaar het opzetten van een schoolmilieubeleidsplan. De milieucoördinator zag, net als de meeste milieucoördinatoren op andere scholen, in het begin niet direct het nut van zo'n plan. Hij besteedde zijn tijd en energie liever aan concrete projecten en acties. Dat gold ook voor de andere leden van de milieucommissie. Maar in de loop van de tijd, ook door het certificeringproject, is hij er zich steeds meer van bewust geworden dat er wel een schoolmilieubeleidsplan moet zijn. De schoolleiding was zich daar ook van bewust en realiseerde zich dat het werk van de milieucommissie en de milieucoördinator een bredere basis in de school moest krijgen om het ook in de toekomst zeker te stellen. Zij heeft dan ook toegezegd dat het uiteindelijke plan in de Plenaire Docenten Vergadering, de directie, de MR en het schoolbestuur besproken wordt en dat er daar over gestemd gaat worden.

Het uiteindelijke beleidsplan wordt een houvast voor de milieucoördinator en de milieucommissie. Het maakt duidelijk wat er moet gebeuren, wat kan, mag en moet. Bovendien moet het plan goedgekeurd worden door alle geledingen in de school en daarmee heeft de milieucommissie een extra “poot om op te staan”. Vooral ten opzichte van individuen in de school die niet op een andere manier gemotiveerd kunnen worden. Tot slot vergroot het op schrift vastleggen van activiteiten de continuïteit daarvan. Mochten de coördinator en andere actievelingen wegvallen dan is het voor opvolgers duidelijker wat er is afgesproken en wat er moet gebeuren.

De activiteiten die nu georganiseerd worden en de huidige aanpak van de milieucommissie vormen de basis van het milieubeleidsplan. Van daaruit kijken de commissieleden wat er beter kan en hoe dit georganiseerd moet gaan worden. Het is niet de bedoeling een schets van de ideale situatie te maken maar eerder een werkdocument.

Het schrijven van het plan bleek minder eenvoudig dan het leek. De milieucommissie had moeite om de juiste aanpak te vinden. De commissieleden hebben een aantal voorbeelden verzameld maar die waren moeilijk te vertalen naar de eigen situatie: ze zijn te idealistisch en te algemeen. Ondanks dat gaven de voorbeelden wel ideeën net als de kwaliteitscriteria die in het certificeringproject zijn opgesteld. Die worden ook gebruikt als bouwstenen voor het uiteindelijke plan.

Een ander probleem was het ontbreken van de noodzakelijke vaardigheden en tijd in de milieucommissie om het plan op papier te zetten. Er waren altijd wel andere agendapunten op de vergadering die tijd en aandacht vroegen.

“Zo ging bijna een jaar voorbij zonder dat we veel verder kwamen, totdat iemand zei: “laten we er de volgende keer een werkvergadering van maken”. En dat doen we nu. Ik had een voorstel gemaakt van een inhoudsopgave die gebruikt kon worden als lijst met aandachtspunten, en dat werkte, en werkt! Tijdens een werkvergadering werken we in groepjes met verschillende opdrachten, we nemen zelfs opdrachten mee naar huis als “huiswerk”. Het directielid dat ook bij het certificeringproject is betrokken heeft als opdracht in dat verband doelen geformuleerd en die blijken erg bruikbaar te zijn voor een beleidsplan! Zo komen we verder”

Een belangrijk aandachtspunt bij het opstellen van het school/milieubeleidsplan blijft dat het plan de school als geheel moet omvatten. Het moet dus verduidelijken waar de milieucoördinator en de milieucommissie staan in de school, welke activiteiten zij uitvoeren en hoe die verbeterd en aangepast kunnen worden. De commissieleden onderzoeken allerlei onderdelen van de school. De milieucoördinator ondersteunt hen daarbij door informatie te verstrekken. De beschrijvingen die gemaakt worden, moeten verzameld en samengevoegd worden. Eventueel worden deze beschrijvingen nog voorgelegd aan mensen buiten de milieucommissie om ze te toetsen aan de werkelijkheid. Daarbij kunnen ze gezamenlijk zoeken naar verbeterpunten en doelstellingen en een reële lange- en korte-termijnplanning maken. Ook tijdens de vergaderingen waarin het plan wordt besproken kunnen de aanwezigen nog op- en aanmerkingen maken die verwerkt kunnen worden. “Het plan is maar voorlopig af.” De milieucoördinator heeft een goed gevoel bij het laten goedkeuren van het plan: “Wij hebben een redelijk groene school”.

4.3.2 Milieuzorg op School

De belangrijkste actie binnen Milieuzorg op School was het verminderen van het papierverbruik. Dit was een aantal jaar geleden de jaardoelstelling: het verminderen van het papierverbruik met 10 %. Deze doelstelling was tot stand gekomen op basis van een voorstel van de directie.

Om die doelstelling te kunnen halen werd eerst het huidige papiergebruik in kaart gebracht. Niet alleen de hoeveelheid papier maar ook of de collega's drukwerk dubbelzijdig lieten drukken, verkleinen, enz.

De meeste secties reageerden op de gehouden enquête, maar de milieucommissie kon niet veel met al de antwoorden. De informatie was te gedetailleerd. Bovendien was de commissie uitgegaan van de, te simpele, veronderstelling dat meer kennis het gedrag van mensen verandert. Door de collega's te vertellen hoeveel papier er werd verbruikt hoopten de commissieleden het papierverbruik te verminderen.

Uiteindelijk is aan de directie voorgesteld een chip in te voeren. Daarmee kan allereerst het papierverbruik per sectie worden gemeten. Op basis daarvan kan dan een papierbegroting per sectie worden opgesteld. Dit voorstel werd door de directie overgenomen, maar vervolgens gebeurde er een jaar niets. Vanwege tijdgebrek en drukte maar als voornaamste argument werd gebruikt: "we zitten nog vast aan het leasecontract van het huidige kopieerapparaat".

Wanneer dat contract een jaar later is afgelopen brengt de milieucommissie het plan opnieuw onder de aandacht van de directie via het directielid uit de milieucommissie. Die laatste krijgt van de directie toestemming om over te gaan op nieuwe machines. In mei 1997 is het beleidsvoorstel voor de eerste keer gedaan, in mei 1998 wordt een vertegenwoordiger in kopieerapparaten uitgenodigd om uit te leggen wat de mogelijkheden zijn. Daarbij zijn ook de milieuaspecten uitgebreid aan de orde gekomen. De bedoeling is dat in het begin van het nieuwe schooljaar 1998-1999 er drie of vier nieuwe machines komen, die bediend moeten worden met een chip. De plannen van de milieucommissie zijn al bekend in de school en er is op voorhand nog geen weerstand tegen. De milieucoördinator verwacht dat die reacties nog wel komen als het echt zo ver is en het plan gedetailleerder wordt besproken in bijvoorbeeld de Algemene Personeels Vergadering.

Naast het verminderen van het papierverbruik gebeurt er nog veel aan Milieuzorg op School. Er is een project rond het verminderen van drinkafval, er zijn aangepaste lichtknoppen zodat ook alleen een deel van de klas kan worden verlicht, er wordt zwerfafval rond de school opgeruimd, enz.

4.3.3 NME in de lessen en vakoverstijgend

Op school draaien momenteel drie NME-projecten buiten de reguliere lessen:

1. de scholierenconferentie waar leerlingen van een aantal klassen hun voorstellen konden presenteren op het gebied van milieuvriendelijke producten;
2. "Kijk eens om je heen", een vakoverstijgend project in de basisvorming;
3. het waterproject "De oude IJssel", een internationaal project in 4 VWO.

In het afgelopen jaar heeft de milieucommissie gekeken hoe zij de activiteiten binnen Milieuzorg op School kan verbinden met de NME-projecten en -activiteiten binnen en buiten de reguliere lessen. Een begin is gemaakt binnen het project "Kijk eens om je heen". Daarbij is het actief leren in de eigen schoolomgeving explicieter gemaakt en daar zijn ook mogelijkheden voor gedragsveranderingen aan gekoppeld.

“Ik heb hiervoor contact gelegd met studenten uit Nijmegen. Die hebben in het afgelopen jaar aan het project deelgenomen. En zij hebben daarna die vertaling naar Milieuzorg op School gemaakt. Ik heb daarbij alleen een stimulerende rol gehad. Het is leuk voor de studenten, maar voor ons is hun bijdrage ook plezierig. Je krijgt nieuwe ideeën en je krijgt ook vakdidactische ondersteuning van hun docenten. En het kost ons niet eens veel begeleiding, ze komen gewoon naar de vergaderingen en de rest doen hun eigen docenten.”

De NME-activiteiten hebben sowieso meer aandacht gekregen. Iemand van de milieucommissie is bezig geweest met het inventariseren van NME-projecten buiten de reguliere lessen, en deze wil hetzelfde gaan doen voor NME in de lessen. De resultaten worden met punten voor verbetering opgenomen in het school-milieubeleidsplan.

4.3.4 Externe contacten

In het schooljaar 1997-1998 is de milieucoördinator begonnen met een scholennetwerk dat hij ook gaat begeleiden. Hij wist dat er bepaalde subsidiemogelijkheden waren en het Provinciaal Consulentenschap NME heeft hem geholpen bij het opstellen van de aanvraag. Na de toekenning heeft de milieucoördinator alle 11 scholen in de regio aangeschreven waarvan er 10 positief hebben gereageerd. Van deze scholen komen per vergadering één of twee mensen, en in het begin kwam er ook een schoolleider mee.

De aanleiding voor het starten met het scholennetwerk werd gevormd door de goede ervaringen van de milieucoördinator met een eerder scholennetwerk. Doordat er geen middelen meer beschikbaar waren, is dat initiatief gestopt. Maar de milieucoördinator heeft steeds de wens gekoesterd het netwerk weer op te zetten. Eerdere pogingen middelen te krijgen liepen op (bijna) niets uit. Het krijgen van deze subsidie was dan ook een echte opsteker na alle moeite en frustraties die hij eerder was tegengekomen.

Binnen het netwerk wil de milieucoördinator tegemoet komen aan de individuele wensen van de scholen maar ook aandacht besteden aan onderlinge contacten. Daarom heeft hij er voor gekozen om te werken met werkgroepjes en ook een aantal gemeenschappelijke bijeenkomsten te organiseren. Bij een gemeenschappelijke bijeenkomst wordt een algemeen thema toegelicht door een deskundige en rapporteren de werkgroepjes aan elkaar. Om de communicatie op peil te houden wordt er ook een nieuwsbrief uitgegeven.

Om het bovenstaande in goede banen te leiden is er een stuurgroep geformeerd bestaande uit de voorzitter (de milieucoördinator), de procesbegeleider (iemand van een hogeschool) en de algemeen coördinator van het plaatselijke NME-centrum dat ook administratieve ondersteuning biedt. Dit scheelt de milieucoördinator veel tijd.

Overigens is het niet helemaal gelopen zoals de milieucoördinator had gehoopt. Vooral de begeleiding vanuit de hogeschool pakte anders uit. De procesbegeleider was gewend studenten een opdracht te geven en die drie maanden later te bespreken. Maar zo werkt het niet in de praktijk van de scholen waar dagelijkse problemen dan de prioriteit krijgen. De centrale vergaderingen werden dan ook heel

belangrijk als werkmoment. Voor het komende jaar is dan ook afgesproken dat het netwerk vaker bij elkaar komt en dat de leden dan ook praktisch aan de slag gaan.

De meest geslaagde werkgroep was die met als thema Afval. Die heeft met succes de gemeenten in de regio benaderd voor een subsidie voor een afvalproject. Zo gaan de leerlingen van alle tweede, soms derde, klassen op excursie naar een afvalverbrandingsoven en een composteringsfabriek. Bovendien is er een afvaltentoonstelling gekocht die door alle scholen gebruikt kan worden, bijvoorbeeld als voorbereiding op de excursie. In principe was de subsidie eenmalig, maar het netwerk wil proberen een vaste subsidie los te krijgen. Daarmee zou ook het voortbestaan van het netwerk gegarandeerd zijn. Want naast goede en praktische ideeën om mee te werken, zijn faciliteiten ook belangrijk: uren, geld en ondersteuning vanuit het NME-centrum.

De taak van de voorzitter bestaat o.a. uit het begeleiden van de scholen in het netwerk die nog niet zo lang met NME en Milieuzorg op School bezig zijn. Deze taak kost de milieucoördinator veel tijd. Maar scholen hebben elkaar nodig om ideeën op te doen, elkaar te stimuleren en samen dingen uit te kunnen voeren. Dat is niet alleen de mening van de milieucoördinator maar ook van de schoolleider. De milieucoördinator krijgt dan ook een aantal uren vanuit de school speciaal om die externe contacten vorm te geven

4.4 Evaluatie deelname certificeringproject

Door de deelname aan het certificeringproject heeft de milieucoördinator vooral zicht gekregen op de koppeling tussen de schoolorganisatie enerzijds en goed functioneren van de milieucommissie en de milieucoördinator anderzijds. Hij heeft ook handvatten gekregen om die koppeling te verstevigen en zo zijn functioneren en dat van de milieucommissie te verbeteren.

“Ook de modellen die we tijdens projectvergaderingen hebben besproken hebben die koppeling wat duidelijker gemaakt. Je ziet dat ook wel in de praktijk, maar dan beseft je niet dat er zoveel haken en ogen aanzitten. De criteria hebben ook een belangrijke rol gespeeld bij het opstellen van de rol van de milieucoördinator. De kwaliteitscriteria zijn ook concreet genoeg om mee aan de slag te kunnen gaan bij schoolinterne zaken.”

De betrokken schoolleider en de milieucoördinator hebben door deelname aan het project veel kennis en inzicht de school ingebracht over NME in het algemeen maar ook over de eigen situatie. Onder andere het inzicht dat Milieuzorg op School en NME hier sterk van de milieucoördinator afhangen en dat daar iets aan moet veranderen.

“Tijdens het project is me een spiegel voorgehouden met daarbij steeds richtingaanwijzers. Als ik er aan denk dat ik dit bijna had moeten missen, dan denk ik dat ik een heleboel achtergebleven was bij wat ik nu weet. Wat dat betreft is het ook een stukje scholing geweest. En het belangrijkste is dat ik meer inzicht heb gekregen in hoe mijn school werkt: dat is zo belangrijk als je als milieucoördinator iets wilt bereiken op je school.”